

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**FEN LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER KARAR VERME GÜÇLÜKLERİNDE
GENEL ÖZ YETERLİK VE EBEVEYN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
DERYA SAFİ**

GAZİANTEP - 2022

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**FEN LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER KARAR VERME GÜÇLÜKLERİNDE
GENEL ÖZ YETERLİK VE EBEVEYN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
DERYA SAFİ**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. HASAN EŞİCİ**

GAZİANTEP - 2022

KABUL VE ONAY

Derya Safi tarafından hazırlanan “Fen Lisesi Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Genel Öz Yeterlik ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Rolü” başlıklı bu çalışma 29/07/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Özgür Osman DEMİR

(Başkan)

Doç. Dr. Hasan EŞİCİ

(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYZ

(Üye)

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. 29/07/2022

Prof. Dr. İbrahim Halil GÜZELBEY

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ **Fen Lisesi Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Genel Öz Yeterlik ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Rolü**” başlıklı çalışmanın tarafımda, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım. 29/07/2022

Derya SAFİ

ÖNSÖZ

Lisans ve lisansüstü öğrenimim süresince bana rol model olan, her durumda yolumu aydınlatan ve aynı zamanda tez danışmanlığımı yapan değerli hocam Doç. Dr. Hasan EŞİCİ'ye,

Lisansüstü öğrenim sürecinde eğitim almaktan mutluluk duyduğum Doç. Dr. Ramin ALİYEV'e, ders dönemi ve tez yazım sürecinde bana destek veren kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYAZ'a, tez jürimde bulunarak bana katkı sağlayan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Özgür Osman DEMİR'e şükranlarımı sunuyorum.

Hayatımın her anında yanımda olduklarını bildiğim, emeklerini benden esirgemeyen aileme, lisansüstü eğitim sürecine beni teşvik eden, her zaman en büyük destekçim olan yol arkadaşım kıymetli eşim Emre SAFİ'ye, varlığıyla her zaman motivasyon kaynağım olan canım kızım Zeynep Nil SAFİ'ye ve severek yaptığım mesleğimin bana getirdiği sevgi dolu öğrencilerime teşekkür ediyorum.

Bana adımı veren, doğduğumdan beri beni koruyup gözeten, başarılarıma en çok sevinen, hep güzel düşünen, hep güzel gören, lisansüstü eğitim sürecimin başında bu dünyadan ayrılan ablam Esra ÜÇKAYA'ya ithafen...

Derya SAFİ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlikleri ve ebeveyn kişilik özelliklerinin birlikte kariyer karar verme güçlüklerini yordayıp yordamadığını incelemektir. Ayrıca bu çalışmada fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin cinsiyete, sınıf düzeyine ve aile aylık gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amaçlanmıştır. Araştırma grubu 320 (189 kız ve 131 erkek) fen lisesi öğrencisi ile onların 162 ebeveyninden oluşmaktadır. Bu çalışmada öğrencilere Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği-Lise Formu (KKVGÖ-LF), Genel Öz Yeterlik Ölçeği (GÖYÖ), Kişisel Bilgi Formu ve ebeveynlerine Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT) uygulanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde hiyerarşik regresyon analizi, *t* testi ve ANOVA kullanılmıştır. Fen lisesi öğrencilerinin GÖYÖ toplam puanları ebeveynlerinin SDKT sorumluluk alt boyutu ile birlikte KKVGÖ-LF toplam puanlarına ait varyansın %15'ini açıklamıştır. Fen lisesi öğrencilerinin GÖYÖ toplam puanları ebeveynlerinin SDKT dışadönüklük alt boyutu ile birlikte hazırlık eksikliğine ait varyansın %18'ini açıklamıştır. GÖYÖ toplam puanları fen lisesi öğrencilerinin bilgi eksikliğine ait varyansın %6'sını tek başına açıklarken, ikinci modelde etkisini yitirmiş ve SDKT yumuşakbaşlılık alt boyutu toplam puanları bilgi eksikliğine ait varyansın %12'sini açıklamıştır. Fen lisesi öğrencilerinin GÖYÖ toplam puanları tek başına güvenilir olmayan bilgileri yordamazken ikinci modelde SDKT sorumluluk alt boyutu güvenilir olmayan bilgilere ait varyansın %9'unu açıklamıştır. Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermezken sınıf düzeyine ve aile aylık gelir düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fen lisesi öğrencileri, kariyer karar verme güçlükleri, genel öz yeterlik, ebeveyn kişilik özellikleri.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine whether general self efficacy and parental personality traits of science high school students predict their career decision making difficulties. In addition, in this study, it is aimed to examine whether the career decision making difficulties of science high school students differ significantly according to gender, grade level and family monthly income level. The research group consists of 320 (189 girls and 131 boys) students of science high school and their 162 parents. In this study, Career Decision Making Difficulties Questionnaire for high school students (CDMDQ-THR), General Self-Efficacy (GSE), Adjective Based Personality Scale (ABPT) and Personal Information Form are applied to the students. Hierarchical regression analysis, t-test and ANOVA are used in the analysis of research data. The total scores of science high school students' GSE together with their parents' ABPT responsibility sub-dimension explain 15 percent of the variance in the total scores of CDMDQ-THR. The total scores of science high school students GSE together with their parents' ABPT extraversion sub-dimension explain 18 percents of the variance of lack of preparation. While the total scores of GSE alone explain 6 percent of the variance of lack of knowledge of science high school students, in the second model it loses its effect and ABPT sub-dimension total scores explain 12 percents of the variance of lack of knowledge while the total scores of science high school students' GSE alone don't predict unreliable informations, in the second model ABPT responsibility sub-dimension explains 9 percent of the variance of unreliable informations. While the career decision-making difficulties of science high school students doesn't differ significantly according to gender, according to class level and family monthly income level.

Key Words: Science high school students, career decision making difficulties, general self-efficacy, parent personality traits.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Araştırmanın Sayıtları.....	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları:.....	7
1.6. Tanımlar:.....	7
İKİNCİ BÖLÜM	8
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1.Kariyer Karar Verme	8
2.2.Kariyer Karar Verme Kuramları	9
2.3.Kariyer Karar Verme Güçlükleri	12
2.4.Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı	12
2.5.Genel Öz yeterlik	14
2.6.Beş Faktör Kişilik Kuramı	14
2.7.İlgili Araştırmalar.....	15
2.7.1. Kariyer Karar Verme Güçlükleri İle İlgili Yapılmış Araştırmalar.....	15
2.7.1.1. Türkiye’de Yapılmış Araştırmalar	15
2.7.1.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar.....	17
2.7.2. Öz yeterlik/ Genel Öz Yeterlik İle İlgili Yapılmış Araştırmalar.....	18
2.7.2.1. Türkiye’de Yapılmış Araştırmalar	18
2.7.2.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar.....	20
2.7.3. Ebeveyn Kişilik Özellikleri İle İlgili Yapılmış Araştırmalar	21
2.7.3.1. Türkiye’de Yapılmış Araştırmalar	21
2.7.3.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	24
YÖNTEM	24
3.1.Araştırmanın Modeli	24

3.2.Çalışma Grubu	25
3.3.Veri Toplama Araçları	26
3.3.1.Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği (KKVGÖ-LF).....	26
3.3.2.Genel Öz Yeterlik Ölçeği (GÖYÖ).....	27
3.3.3.Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT).....	27
3.3.4.Kişisel Bilgi Formu	27
3.4.Verilerin Toplanması	27
3.5.Verilerin Analizi	28
3.5.1. Uç Değerlerin Belirlenmesi.....	29
3.5.2. Değişkenlerin Normallik Dağılımları.....	29
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	31
BULGULAR.....	31
4.1. Değişkenler Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular	31
4.2. Kariyer Karar Verme Güçlüklerinin Yordanmasında Genel Öz Yeterlik ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Rolü.....	33
4.3. Hazırlık Eksikliğinin Yordanmasında Genel Öz Yeterlik ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Rolü.....	34
4.4. Bilgi Eksikliğinin Yordanmasında Genel Öz Yeterlik ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Rolü.....	35
4.5. Güvenilir Olmayan Bilgilerin Yordanmasında Genel Öz Yeterlik ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Rolü.....	36
4.6. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Toplam Puanı ve Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi	37
4.7. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Toplam Puanı ve Alt Boyutlarının Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi	38
4.8. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Toplam Puanı ve Alt Boyutlarının Aile Aylık Gelir Düzeyine Göre İncelenmesi	41
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	46
TARTIŞMA VE YORUM.....	46
5.1.Fen Lisesi Öğrencilerinin Genel Öz Yeterlikleri ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Kariyer Karar Verme Güçlük Düzeylerini Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	46
5.2.Fen Lisesi Öğrencilerinin Genel Öz Yeterlikleri ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Hazırlık Eksikliği Düzeylerini Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	48
5.3.Fen Lisesi Öğrencilerinin Genel Öz Yeterlikleri ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Bilgi Eksikliği Düzeylerini Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	49
5.4.Fen Lisesi Öğrencilerinin Genel Öz Yeterlikleri ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Birlikte Güvenilir Olmayan Bilgiler Düzeylerini Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	50
5.5. Fen Lisesi Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlük Düzeylerinin Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu.....	51

5.6.Fen Lisesi Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlük Düzeylerinin Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	52
5.7.Fen Lisesi Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlük Düzeylerinin Aile Aylık Gelir Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu.....	53
SONUÇ VE ÖNERİLER	55
6.1. Sonuçlar	55
6.1.1. Kariyer Karar Verme Güçlüklerinin ve Alt Boyutlarının Yordanmasına İlişkin Sonuçlar.....	55
6.1.2. Kariyer Karar Verme Güçlüklerinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Sonuçlar	56
6.2.Öneriler	56
6.2.1.Uygulayıcıya Yönelik Öneriler	57
6.2.2.Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	57
KAYNAKÇA	59

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri.....	25
Tablo 2. Araştırma Değişkenlerinin Normallik Testi Bulguları.....	29
Tablo 3. Araştırma Kapsamında İncelenen Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları	31
Tablo 4. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Yordanmasında İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	33
Tablo 5. Hazırlık Eksikliğinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları....	34
Tablo 6. Bilgi Eksikliğinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	35
Tablo 7. Güvenilir Olmayan Bilgilerin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	36
Tablo 8. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Toplam Puanı Ve Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları	37
Tablo 9. Kkvgö Toplam Puanların Ve Alt Boyutların Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri	38
Tablo 10. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Toplam Puanı Ve Alt Boyutlarının Sınıf Düzeyine Düzeylerine Göre Anova Sonuçları	39
Tablo 11. Kkvgö Toplam Puanların Ve Alt Boyutların Aile Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri	42
Tablo 12. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Toplam Puanı Ve Alt Boyutlarının Aile Aylık Gelir Düzeyine Göre Anova Sonuçları	43

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırmanın Modeli	4
Şekil 2. Araştırmanın Hipotez Modeli	24

KISALTMALAR LİSTESİ

KKVGÖ	: Kariyer karar verme güçlükleri ölçeği
KKVG	: Kariyer karar verme güçlükleri
GÖYÖ	: Genel öz yeterlik ölçeği
SDKT	: Sıfatlara dayalı kişilik testi
VIF	: Varyans büyütme faktörü
CI	: Durum İndeksi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırma problemi, araştırmanın amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ile tanımlara yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Karar verme karşılaşılan olayla ilgili iki veya daha fazla ihtimal üzerinden birini seçme yetisi, süreci veya bu doğrultuda kullanılan teknik olarak ifade edilir (Budak, 2000). İnsanlar, içinde bulunduğu duruma kendi iradeleri ile uyum sağladıkları için bu uyum sürecinde sorumluluk alarak bir karar verme süreci yaşarlar; bu sebeple karar verme olgusu hayatın hemen her döneminde devam eden toplumsal gelişimle seçeneklerin artması insanların karar verme süreçlerini zorlaştırmaktadır (Doğan, 2014).

Ergenlik dönemi soyut düşünmenin geliştiği, ahlak kavramının olgunlaştığı ve kişilerin bireyselleşip kendi kararlarını kendilerinin vermek istediği bir dönemdir (Apaydın ve Kutlu, 2019). Ülkemizde ergenlik dönemindeki öğrenciler, çeşitli liseler arasında (Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Liseler vb.) seçim yapma, seçmeli dersler yoluyla alan seçimi yapma (sayısal, eşit ağırlık, sözel, dil) gibi karar verme durumları ile karşı karşıya kalmaktadır (Gök, 2018). Nitekim bu kararlar bağlamında meslek tercihi yapmaktadırlar. Kariyer kararı lise öğrencilerinin vermek zorunda olduğu, geleceğini büyük ölçüde etkileyecek olan bir karardır ve hem Türkiye’de hem de dünyada ergenlik dönemindeki öğrencilerin kendini içinde bulduğu zorluk dönemi olarak tanımlanmaktadır (Bacanlı, 2012). Bu dönemlerde yaşanan karar verme güçlüklerinin, bireylerin karar verme aşamasında kendilerine uygun olan meslekleri seçmelerinin önünde engel oluşturduğu bilinmektedir (Dursun ve Kara, 2019). Kariyer karar verme güçlüklerinin karar verme sürecinde engel teşkil etmesini önlemek, bu yapıyı anlamak ve sağlıklı geçirilmesini desteklemek amacıyla birçok çalışma yapılmış, bununla ilgili kuramlar oluşturulmuştur.

Gati ve arkadaşları (1996) kariyer karar verme güçlüklerini betimlemek için Kariyer Karar Verme Güçlükleri (KKVG) Taksonomisi modelini geliştirmiştir. Bu model, üç ana kategori ile

açıklanmıştır. Bu kategoriler hazırlık eksikliği, bilgi eksikliği ve güvenilir olmayan bilgilerdir. Bireyin kariyer kararı vermeden önceki aşamada motivasyon ile ilgili hissettiği eksiklikler, bireyin hayatının genelinde hissettiği kararsızlıklar ve işlevsel olmayan inançları hazırlık eksikliği boyutunun alt kategorilerini oluşturmaktadır. Bireyin karar verme sürecine girdikten sonraki süreçte kariyer kararı ile ilgili bilgi eksikliği ve yaşadığı güçlükleri açıklayan alt boyut ise bilgi eksikliği alt boyutudur. Bilgi eksikliği ana kategorisi ise içinde karar verme süreci ile ilgili bilgi eksikliği, benlik hakkında bilgi eksikliği, meslekler hakkında bilgi eksikliği ve ek bilgi toplama yolları hakkında bilgi eksikliği alt boyutlarını barındırmaktadır. Üçüncü ana kategori olan güvenilir olmayan bilgiler ise içinde tutarsız bilgi, içsel çatışmalar ve dışsal çatışmalar alt boyutlarını barındırmaktadır. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerini alt boyutları ile inceleyen çalışmalar bulunmaktadır (Aydın, 2019; Öztemel, 2013; Gökçe, 2016; Harman, 2017; Karaçay, 2021; Salman, 2018; Şen, 2017; Yücel, 2019).

Öğrencilerin karar verme sürecinde motivasyon eksikliği, bilgi eksikliği, kararsızlık yaşama, kendini gerektiği kadar tanımama veya meslekleri karar vermeye yetecek kadar tanımama gibi faktörler etkili olmaktadır (Harman ve Kırdök, 2018). Lise dönemindeki öğrencilerin eğitim aldıkları okul türlerine göre mesleki tercihlerinin farklılaştığı (Ateş, 2002) bulgusu kariyer alanında yapılan çalışmalarda okul türü değişkeninin anlamlı düzeyde farklılaştığını göstermektedir. Fen bilimleri alanında eğitim gören lise öğrencilerinin üniversite sınavına yönelik yaşadığı kaygı düzeyinin diğer alanlardaki öğrencilere göre daha yüksek olması (Başkal, 2009), fen lisesine devam eden öğrencilerin diğer lise türlerindeki (Mesleki ve Teknik Liseler ve Anadolu Lisesi) öğrencilere göre daha yüksek düzeyde sınav kaygısı yaşaması (Yaman, 2020) ise fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlük düzeylerinin incelenmesinin öngörülmesini sağlamıştır. Bunun yanında öğrencilerin kariyer gelişiminde ailenin etkisi araştırılmış ve bulgularla desteklenmiştir (Bacanlı ve Güngör, 2015; Bacanlı ve Sürücü, 2011). Aile ortamı, çocuğun en fazla iletişim ve etkileşimde olduğu davranış kalıplarının kazanıldığı etkili ve doğal bir yerdir (Evirgen, 2010). Lise öğrencilerinin kariyer ve meslek seçimi yaparken ailelerinin farkında olarak ya da olmayarak bu seçimleri yönlendirdiklerini ve öğrencilerin meslek seçimi yaparken ilgi yetenekleri doğrultusundan ziyade en çok aile etkisiyle tercih yaptıkları görülmüştür (Tanhan ve Yılmaz, 2017). Nitekim yurtiçinde ve yurtdışında lise düzeyindeki öğrencilerinin karar verme güçlüklerini inceleyen çalışmalarda, mesleki kararların ebeveynlerin kendi istekleri doğrultusunda yapma eğiliminde olduğu görülmüştür (Creed ve Yin, 2007; Doğan, 2010; Gati ve Saka, 2001; Hijazi, Tatar ve Gati, 2004). Ayrıca öğrencilerin okul ve meslek seçiminde ebeveynlerin etkisinin olduğu (Gündüz ve Yılmaz, 2016), olumlu kariyer gelişiminde ebeveyn etkisinin olduğu (Bacanlı ve Güngör, 2011) bilinmekte iken spesifik olarak

ebeveynlerin kişilikleri, tutumları, sosyoekonomik düzeyleri ve cinsiyetlerine ilişkin özellikleri çocuklarının üzerinde etki gösterdiği yapılmış araştırmalarla desteklenmiştir (Hetherington, Parke, Guavin ve Locke, 2006; Yazıcıoğlu, 2008). Karar verme sürecinde olan lise öğrencilerinin ebeveynlerinin kişilik özelliklerinden etkilendikleri göz önüne alındığında, kariyer karar verme güçlükleri ile ebeveyn kişilik özellikleri araştırmaya değer görülmektedir. Ebeveyn özellikleri çocukların üzerinde doğrudan veya dolaylı etkileri olan bir faktördür, dolaylı etkilerine bakıldığında yapılan araştırmalarda öz yeterlik kavramının ebeveyn etkisinde bireyi etkileyen faktörlerden biri olduğu görülmektedir (Erol, ve Avcı-Temiz, 2016).

Bandura (1977) bir taraftan öz yeterliği bireyin belli bir alanda kendini yeterli görmesi (örneğin, öğrencilerin bir dersi diğerlerinden daha iyi algılaması ve uygulamasına olanak sağlayan öz yeterlik algısı) olarak açıklasa da diğer taraftan bu algıların genellenebilir olduğuna da işaret etmektedir (Aypay, 2010). Bandura'ya göre birey herhangi bir alandaki yeteneğini onunla benzerlik gösteren diğer bir alana genelledebilmektedir. Öz yeterlik kavramının genellenebilir olduğuna yönelik yapılan çalışmalar sonrasında genel öz yeterlik kavramının oluşmasını sağlanmıştır ve bu kavram öz yeterlik kavramından ileri gelmiştir (Scherbaum, Cohen-Charash ve Kern, 2006). Bir çok araştırmacı (Chen, Goddard ve Casper, 2004; Chen, Gully ve Eden, 2001, 2004; Desivilya ve Eizen, 2005; Judge ve Bono, 2001; Judge, Erez, Bono ve Thoresen, 2003; Sahranç, 2007) öz yeterliğin bireye özgü olabilecek genellik boyutu ile yani genel öz yeterlik kavramı ile ilgilenmiştir. Genel öz yeterliği yüksek olan bireylerin uyum yeteneği yüksek, olumlu, kendine güveni yüksek bireyler olduğu ve kendini yüksek düzeyde gösterebilen bireyler olduğu bilinmektedir (Judge ve ark., 2003). Türk lise öğrencilerinin de aralarında olduğu beş ülkede ve farklı iş kollarına mensup bireylerle yapılan çalışmada ise yüksek öz yeterliğe sahip bireylerin sosyal yaşam doyumu ile okul başarılarının yüksek olduğu, öz yeterlik ile geleceğe yönelimleri arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu bulgusuna varılmıştır (Luszczynska, Gutierrez- Dona ve Schwarzer, 2005).

Bu bağlamda ergenlik dönemindeki lise öğrencilerinin yaşadıkları kariyer karar verme güçlüklerinin alan yazında bulunan ebeveyn etkisi bulgularından yola çıkarak kariyer karar verme güçlük düzeylerinin yordanmasında ebeveyn kişilik özelliklerinin rolünün araştırılmasının anlamlı olacağı düşünülmektedir. Bunun yanında yurt dışında daha yaygın olmak üzere yurt içinde de yapılan çalışmalarda genel öz yeterlik algısı düzeyi ile okul başarıları ve geleceğe yönelim ilişkisine bakıldığında kariyer karar verme güçlük düzeylerinin yordanmasında genel öz yeterliğin rolünün araştırılmasının anlamlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca fen lisesi öğrencileri ile ilgili alanyazında yapılan araştırmalar çoğunlukla eğitim öğretim ve öğrenme yaşantıları üzerine olsa da (Göl, 2017; Gömlekçi, 2021; Gülcan, 2021; Güreli, 2008; Toker, 2020; Wiswall,

Stiefel, Schwartz ve Boccardo, 2014; Wang, 2013) farklı alan çalışmalarında ebeveynlerin fen lisesi öğrencilerinin akademik başarısı üzerinde, kariyer değerlerinin oluşmasında ve kariyer tercihlerinde etkili olduğu (Batur, 2014; Yavuz, Gülmez ve Özkara, 2016) görülmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak, bu çalışmada çalışma grubu fen lisesi öğrencilerinden oluşmak üzere kariyer karar verme güçlüklerinin yordanmasında genel öz yeterlik ile ebeveyn kişilik özelliklerinin rolünün açıklanması hedeflenmiştir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin yordanmasında genel öz yeterliğin (General Self-Efficacy) ve ebeveyn kişilik özelliklerinin rolünü incelemektir. Araştırmanın bağımlı değişkeni kariyer karar verme güçlükleri, bağımsız değişkenleri ise genel öz yeterlik ve ebeveyn kişilik özellikleridir. Ayrıca bu çalışmada, fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlük düzeylerinin cinsiyete, sınıf düzeyine ve ailelerinin aylık gelir düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amaçlanmaktadır.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki problemlere cevap aranacaktır:

1. Fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlikleri ve ebeveyn kişilik özellikleri birlikte kariyer karar verme güçlükleri toplam puanlarını yordamakta mıdır?
2. Fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlikleri ve ebeveyn kişilik özellikleri birlikte Hazırlık Eksikliği puanlarını yordamakta mıdır?
3. Fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlikleri ve ebeveyn kişilik özellikleri birlikte Bilgi Eksikliği puanlarını yordamakta mıdır?

4. Fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlikleri ve ebeveyn kişilik özellikleri birlikte Güvenilir Olmayan Bilgiler puanlarını yordamakta mıdır?
5. Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri
  - a) Cinsiyete göre anlamlı fark göstermekte midir?
  - b) Sınıf düzeyine göre anlamlı fark göstermekte midir?
  - c) Aile aylık gelir düzeyine göre anlamlı fark göstermekte midir?

1.3.Araştırmanın Önemi

Yaşamın birçok alanında veya anında çocukluk dönemi ile yaşlılık dönemi de dahil olmak üzere bireyler karar verme durumları ile karşı karşıya kalır. Alınan kararlar kariyer alanında olduğunda unvan, statü, maddi kazanç gibi meslek değerlerine yön vermektedir. Kariyer sadece meslek ve iş yaşamı ile ilişkili olmayıp, bir bireyin yaşamı boyunca üstlendiği rollerin bir bütünüdür (Super, 1980). Çocukluk çağında içinde bulunulan sosyoekonomik yapı, anne baba tutumları veya yönlendirmeleri, yetenek alanlarının tecrübe etme gibi faktörler kariyer sürecinde etkili olurken; ergenlik döneminde fiziksel özellikler, yetenekler, ilgi ve değerlerin ayrışması, başarılı olma olasılığı, ebeveyn etkileri ve beklentileri veya genel öz yeterlik algısı gibi faktörler etkilidir. Lise döneminde verilen kariyer kararları bireylerin yaşantısına yön veren, yaşam şekilleri ve mesleki doyum gibi gelecek süreçleri etkileyen kararlardır (Amir ve Gati, 2006). Alan seçimi veya meslek seçimi ile karşı karşıya kalan lise öğrencilerinin karar verme basamaklarını bilmemesi, seçeceği alan ya da meslekle ilgili bilgi eksikliği olması, motivasyon eksikliği yaşaması veya bireysel özelliklerinin farkına varmaması gibi sebepler karar verme sürecini stresli kılabilir. Bundan dolayı ergenlik dönemindeki birçok bireyin kariyer kararlarını belirlerken farklı farklı güçlüklerle başa çıkmaya çalıştığı görülmektedir (Bacanlı, 2016; Gati vd., 2011; Gökçe ve Traş, 2017). Alan seçimi, meslek seçimi gibi karar verme durumlarıyla karşılaşan lise öğrencilerinin kendilerine en uygun alana ve mesleğe karar verebilmeleri ve yaşamlarını etkileyecek bu önemli seçimleri en doğru şekilde yapabilmeleri adına kariyer karar verme güçlükleri üzerine çalışılması ilişkili faktörlerin saptanması kariyer danışmanlığı uygulamalarına katkı sağlaması açısından önemlidir.

Lise öğrencileri hem içinde buldukları gelişim dönemi hem de eğitim sistemine göre kararlar almaları gereken bir dönemde oldukları için sıkıntılı ve zorlu süreçler yaşayabilir. Önemli kararlar verdikleri bu dönemde ergenler, kimlik krizi, yaşanan biyolojik değişimler, kuşak çatışması, sosyal beklentilerin kişisel isteklerle uyuşmaması ve gelişimsel görevleri yerine getirme gibi zorlu süreçlerden etkilenirler (Onur, 2001; Ünal ve Şahin, 2013). Bu yaşantıların yanında kariyer kararı vermek durumunda olan bireyler kariyer karar verme güçlükleri

yaşayabilmekte, kariyer karar verme güçlükleri yaşayan bireylerin bu süreci karar verme güçlükleri yaşamayanlara göre daha stresli ve sıkıntılı geçirmekte, bireylerin güçlüklerle başa çıkabilmesinde genel öz yeterlik algısının etkili olduğu görülmektedir. Zira genel öz yeterlik algısı, gündelik yaşamda kişiye stres oluşturan aşmak durumunda olduğu birçok zorluk ve sıkıntıyla baş edebilme inancı olarak tanımlanmaktadır (Hoeltje ve diğ.,1996). Bu sebeple lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerini açıklamada genel öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi önemli görülmektedir. Fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik düzeyleri ile ilgili bir araştırma alan yazında bulunmasa da, Koca ve Ekşi (2021) tarafından yapılan araştırma sonucu fen lisesi öğrencilerinin öz yeterlik düzeylerinin iyi oluşları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda kariyer karar verme güçlük düzeylerinin de bireylerin iyi oluşlarını etkilediği bilindiğinden (Mutlu, 2011) öz yeterlik ve kariyer karar verme güçlükleri kavramlarının ilişkisi araştırmaya değer görülmektedir. Ebeveyn özelliklerinin çocuğu birçok alanda etkilediği (Yeşilyaprak, 1993; Hetherington, Parke, Guavin ve Locke, 2006) öğrencilerin genel öz yeterlik düzeylerinin algıladıkları ebeveyn tutumlarıyla ilişkili olduğu (Erol ve Avcı-Temizer, 2016) ve ebeveyn tutumlarının ebeveyn kişilik özelliklerinin etkisinde olduğu (Aytemiz, 2010) göz önüne alındığında ebeveyn kişilik özellikleri ile kariyer karar verme güçlüklerinin araştırılması manidardır. Bu araştırma, bireylerin ilk sosyal çevresi olan aile faktörünün, fen lisesi öğrencilerinin diğer okul türlerindeki öğrencilere göre kariyerle ilgili kaygı düzeylerinin yüksek olmasının veya aile aylık geliri gibi sosyal faktörlerin göz önüne alındığı nadir araştırmalardandır. Fen lisesi öğrencileri ile yapılan bu araştırmanın, fen lisesi öğrencilerinin yaşadığı kariyer karar verme güçlüklerinin açıklanması, öğrencilere etkili rehberlik ve danışmanlık edilebilmesi, ebeveynlerin kişilik özelliklerinin bu süreçteki yerinin açıklanması ve ebeveynlere farkındalık kazandırması amacına hizmet edeceği düşünülmektedir.

1.4.Araştırmanın Sayıltıları

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerini etkileyebilecek olan genel öz yeterlik ve ebeveyn kişilik özellikleri dışındaki faktörlerin etkisiz olduğu varsayılmaktadır.
2. Ebeveyn kişilik özellikleri anne ve babadan ölçümler alınarak elde edilmiştir. Anne ve babanın kişilik özelliklerinin KKVG üzerinde benzer düzeyde etkiye sahip olduğu varsayılmıştır.

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları:

Bu araştırmadan elde edilen bulgular aşağıda belirtilen sınırlılıklar dâhilinde geçerlidir:

1. Araştırmanın çalışma grubunda bulunan 318 öğrencinin her birinin ebeveynine ulaşamadığı için ebeveyn kişilik özellikleri ile ilgili yapılan analizlerde 162 öğrencinin yanıtları ile ulaşılan 162 ebeveyn yanıtları üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir.

1.6.Tanımlar:

Kariyer Karar Verme Güçlükleri: Bireyin kariyer karar verme durumunda birtakım zorluklar yaşaması olarak tanımlanır. Bireyin kendinden veya çevresinden kaynaklanabilen bu zorluklar sebebiyle kendine en uygun olan mesleği seçememesine sebep olabilir (Gati, Krausz ve Osipow, 1996).

Genel Öz yeterlik (General Self_Efficacy): Bireyin genel olarak stresli durumlarda kendine güvenme düzeyi, herhangi bir alanda kendini yeterli görme durumu olarak tanımlanabilir (Luszczynska, Scholz ve Schwarzer, 2005).

Kişilik Özellikleri: Kişilik özellikleri, bireyin kişiliğini oluşturan davranışlarına yön veren dünyaca kabul gören yapılardır (Goldberg, 1993; McCrae ve Costa, 1997).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ilk olarak karar verme süreci ile ilgili bilgi verilmiştir, ardından kariyer karar verme kuramları, kariyer karar verme güçlükleri, genel öz yeterlik (general self-efficacy) ve kişilik özellikleri kavramları açıklanmıştır. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Taksonomisi, genel öz yeterlik kavramının kuramsal temeli olan Sosyal Bilişsel Kuram ve kişilik özelliklerinin ele alındığı Beş Faktör Kişilik Kuramından bahsedilmiştir. Kariyer karar verme güçlükleri, genel öz yeterlik ve ebeveyn kişilik özellikleri ile ilgili yapılan araştırmalar hakkında bilgi verilmiştir.

2.1.Kariyer Karar Verme

Karar verme kavramı genel olarak, var olan seçeneklerin ve alternatif yolların görülmesi sonuçların değerlendirilmesi ve kişinin kendi seçimini yapması olarak tanımlanabilir (Doğan, 2010). Kariyer kararı ise mesleki anlamda kişinin kendine uygun olan eğitim, çalışma ve kariyer alanı seçeneklerinden birini seçmesi olarak tanımlanmıştır (Doğan ve Bacanlı, 2012). Yaşamda çoğu zaman karşımıza çıkan karar verme davranışı, doğru bilgilere ulaşıp değerlendirilip gerçekçi bir şekilde yapıldığında bireyin içsel karmaşalarını gidermekte ve yaşama karşı mutlu olma düzeyini arttırmakta iken sağlıklı karar veremeyen bireylerin yaşantıları olumsuz etkilenmekte, bireyler daha fazla psikolojik sıkıntıya maruz kalmaktadır (Çakır, 2004; Çolakkadıoğlu ve Güçray, 2007). Bunun yanında seçenekler arasında doğru karar verilmediğinde kişinin hedeflerine ulaşmasının önünde engel oluşmaktadır (Eldeleklioğlu, 1999). Bu sebeplerden dolayı birçok araştırmacı karar verme kavramı ile karar verme kuramları üzerine çalışma yapmış ve açıklamaya çalışmıştır. Örnek olarak Harris(1998), var olan seçeneklerle ilgili bilgi toplamanın önemine vurgu yaparak, seçenekler üzerindeki bilinmez ve kuşkun ortadan kaldırılarak bireyin kendine uygun olanı seçmesi olarak tanımlamıştır. Wann ve Ruhe (2007), karar verme davranışını bireylerin sahip olduğu seçenekler arasında seçim yapmasını sağlayan temel bilişsel süreçlerden biri olduğunu görmekte iken Janis ve Mann (1977), karar vermeyi bireyin karşılaştığı karar yolları karşısında yaşanan çatışma ve stresi gidermek amacıyla yapılan bir davranış olduğunu söylemiştir. Kuzgun (2014) ise karar vermeyi, bir ihtiyacı karşılanmasında gidilebilecek yolların birden fazla olduğu veya bir hedefin ihtiyacı giderip gideremeyeceği belli

değilken yaşanan sıkıntılı süreçle başa çıkabilmek için yapılan bir davranış olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmacılar karar verme kavramını bilişsel, davranışsal, sosyal kuramlar gibi farklı kuramlar çerçevesinde tanımlamış, bunun yanında karar verme kuramları ortaya çıkmıştır.

2.2.Kariyer Karar Verme Kuramları

Bireylerin kendine en uygun olan kararı vermesine yardımcı olması amacıyla geliştirilen bazı Kariyer karar verme modelleri şunlardır:

- Gati'nin Ardışık Eleme Modeli
- Gati ve Asher'in Ön Elemeli Kariyer Modeli
- Janis ve Mann'ın Çatışma Modeline Dayalı Karar Kuramı
- Amundson'un Etkileşimli Kariyer Karar Verme Modeli
- Bilişsel Bilgi İşleme Modeli
- Vroom'un Beklenti Kuramı
- Hilton'un Karar Kuramı

Gati'nin oluşturduğu ardışık eleme modelinde Gati (1986), kişinin seçeceği alana veya mesleğe bir özellikler bütünü halinde yaklaşmaktadır. Geliştirilen bu modelde kişi seçebileceğini düşündüğü meslekleri kendisi için önemli gördüğü sıraya göre yerleştirmekte sonrasında karar verene kadar seçeneklerin özelliklerini değerlendirmektedir, bu uygulamayla seçilebileceği ön görülen mesleklerin özellikleri her adımda incelenmektedir. Kişi seçebileceğini düşündüğü meslekleri elerken mesleklerin özelliklerinin içinden kendine en yakın bulduğu özellikler ile dolayısıyla meslekleri seçmekte ve seçtiği mesleği elde etmek için yapması gerekenleri planlamaktadır (Mutlu, 2011).

Bu modelde karara ulaşmak için dokuz aşama bulunmaktadır (Gati, 1986):

1. Karara ilişkin tanımlama yapılması.
2. Karar verebilmek ile ilgili gereksinim duyulan bilgi, beceri ve araçların tespit edilmesi.
3. Kişinin önündeki özelliklerin dolayısıyla seçeneklerin kişiye göre önem derecesine göre sıralaması.
4. Tespit edilen özelliklerin kişiye göre en çok istenenden en az istenene göre dizilmesi.

5. Özellikler sırasıyla dikkate alınarak tüm tercih edilebileceklerin seçeneklerin incelenmesi.
6. Bu sayfaya kadar yapılan çalışmaların tekrar edilmesi.
7. Kişinin karara yaklaşmak için seçenekleri öncekine göre fazla ayrıntılı analiz yapmak için bilgisini arttırması.
8. Gelenen yeni durumda kişinin önündeki seçenekleri baştan sıralaması.
9. Kişinin karara vardığı mesleğe yönelik atacağı adımları planlaması.

Gati ve Asher'in ortaya koyduğu ön elemeli kariyer karar verme modelinde kişilerin becerileri ile uyumlu olan mesleklerin keşfedilmesi en değerli görülen amaçtır. Bu amaca ulaşmayı zorlaştıran etmenlerin başında seçeneklerin analiz edilmesi sürecinde gereksinim duyulan bilgi miktarının fazla olması gelmektedir. Bu şartlar kariyer karar verme güçlüklerinin oluşmasına sebep olmaktadır (Gati & Asher, 2011). Ön Elemeli Karar Verme Modeli üç aşamada yaşanmaktadır. Bahsi geçen aşamalar, Ön eleme evresi, derin araştırma ve seçimdir. Ön eleme evresinde olanlar, belirlediği özelliklere göre seçenek halkasını daraltmakta, kendine bir liste oluşturmaktadır. Oluşturulan listede kişi kendi özelliklerine göre en doğru bulduğu mesleği seçmeye yönelmektedir. Kişinin kendi özelliklerini bilmesi, kendini analiz etmesi vereceği kararı olumlu yönde etkilemektedir. Derin araştırma evresinde olanlar kendisi için en doğru olanı düşündüğü mesleğin gerekliliklerini öğrenmektedir. Bu öğrenme süreci ile kişi kararını derin bir şekilde analiz etmektedir. Seçim evresinde olanlar ise kriterlerine göre en doğru gördüğü mesleği seçer.

Janis ve Mann'ın karar verme modeli Irving Janis ve Leon Mann tarafından 1977 yılında geliştirilmiştir. Geliştirilmiş olan bu modelde kişi içinde bulunduğu durumda bir seçenekte karar kılmak durumunda kaldığında kendi içinde bulunan çatışma ve hissedilen stresi azaltmak amacıyla bir karar verir. Kendi içinde yaşadığı stresi ve çatışmayı azaltmaya çalışan kişi titizlikle ve özenle davranarak karar verme süreci geçirdiğinde yaşadığı güçlüklerin düzeyi azalmaktadır. Karar verme sürecinde titiz davranan kişiler karşısına çıkan fırsatları kendi özelliklerine göre objektif bir biçimde değerlendirdiğinde, karar için gerekli bilgileri güncellediğinde karar verme güçlüğü yaşama olasılığını en aza düşürmektedir. Bunun yanında kişi kendine en uygun gördüğü seçeneği tercih edip karar vermek için karşısına çıkan yollar hakkında gerekli bilgileri toplamalı, uygun yollarla analizlerini yapması gerekmektedir (Doğan, 2014).

Amundson'un etkileşimli kariyer karar verme modeli Amundson tarafından 1995 yılında geliştirilmiştir, bu modele göre karar verme sürecini etkileyen birden fazla faktör vardır, kişi

yanlış karar vermemek için kararlar ilgili düşüncelerini doğru bir şekilde oluşturmalı, ihtiyaçlarını doğru bir şekilde analiz etmeli, kararı oluşturma ve davranışa dönüştürme evrelerinde net olmalı. Amundson bahsi geçen tüm faktörleri göz önüne alarak, faktörlerin birbirleri arasındaki ilişkileri yok saymadan modelini geliştirmiştir. Kariyer karar verme sürecini altı faktörden oluşturmuştur, bu faktörleri iç etmenler ve dış etmenler olarak; kariyer kararı vermeyi etkileyen etmenler, karar vermeyi tetikleyen etmenler, problem olan durumun analiz edilmesi, davranışa geçilmesi ve problem olan durumun baştan oluşturulmasıdır (Salman, 2018).

Sampson, Peterson, Reardon ve Lentz (1999), tarafından geliştirilen bilişsel bilgi işleme modelinde kişilerin kariyer kararı verme sürecinde tecrübe etmek durumunda olduğu zorluklara göğüs gerebilmek için gerekli olduğu düşünülen beceriler hakkında bilgi sahibi olunması ve onları kullanabilmesi üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu sebeple modelde üzerine yoğunlaşılacak bir takım terimler öne çıkmaktadır. Bahsi geçen terimler, sorun, sorun çözme, bir karara varabilme, bilgiyi işleme piramidi, kavrama- analiz edebilme- sentezleyebilme- değerlendirme çemberi olarak sıralanabilmektedir. Bilgiyi işleme piramidi bireyin kendi ile ilgili ve seçebileceğini düşündüğü meslekler ile ilgili bilgilerini kapsamaktadır. Kişinin bireysel olarak farkındalık seviyesini yükselten faktörler yetenek, ilgi, değer ve çevresi ile ilgili bilgi birikimden oluşmakta iken meslek özellikleri hakkındaki analizleri ve bilgileri kişilerin meslek farkındalık düzeylerini arttırmaktadır.

Vroom'un geliştirdiği beklenti kuramında ise Vroom, kişilerin karar verirken seçmeyi düşündüğü seçeneği yapabileceğine olan inancının etkili olduğunu vurgulamaktadır. Oluşturulan kuramda kişinin kendine yönelik beklentisinin etkisiyle seçeneklerini sıraladığından ve olasılıkların da bu süreçte etkin olduğundan bahsetmiştir. Kişi bu şekilde karar verme davranışını gerçekleştirirken asıl ulaşılmak istenen hedefin mesleki doyum olduğuna vurgu yapılmıştır. Bunun yanında kişi kendinde olduğunu düşündüğü yetenek ve yapabileceklerine olan inancı ile önündeki seçeneklerin özellikleri arasında bir muhakeme yapmaktadır (Kuzgun, 2014).

Hilton karar verme davranışını konu alan bilgileri incelediğinde karar verme davranışı öncesinde kişiyi etkileyen faktörleri, karar verme sürecinde olan kişinin seçeneklerini ve karar verme sürecinin nasıl sonlandırıldığı ile ilgili mevcut bilgilerde eksiklikler olduğunu görmüş, bu sebepten dolayı kariyer kararını almada elde olan açıklamaların yeterli olmadığını ileri sürmüştür. süreçte 1962 yılında Hilton tarafından karar modeli geliştirilmiştir. Hilton'a (1962) göre, kişi yaşanan değişiklikten dolayı karar verme durumu ile karşı karşıya kalmaktadır.

2.3.Kariyer Karar Verme Güçlükleri

Gati, Krausz ve Osipow (1996), karar verme sürecinde olan bireylerin kendilerine uygun olan seçeneklerden başka yollara dikkat veren bireylerin kariyer karar verme güçlükleri yaşadığına dikkat çekmiştir. Ayrıca Söner (2021), kariyer karar verme güçlüklerini karar verme sürecinde yaşanan psikolojik, duygusal ve davranışsal sorunlar olarak tanımlamıştır. Karar verme sürecinde kariyer karar verme güçlükleri yaşayan bireyler yaşamayanlara göre daha zor karara varmaktadır (Gati, Saka ve Krausz, 2001; Doğan, 2010). Kariyer kararı güçlükleri özellik farklılıklarına göre sınıflandırılır. Bunlar (Gati vd., 1996):

- Güçlükler ortaya çıktığında (kariyer kararları öncesinde veya sırasında).
- Zorluğun nedeni (bilişsel veya duyuşsal).
- Zorlukların kariyer kararları üzerindeki etkisi (süreci engelleme veya daha az uygun kariyer seçimlerine yol açma).
- Zorluklarla başa çıkabilmek için çok çalışma.

Kariyer kararı verememe, yukarıda bahsedilen dört sınıflamadan bir veya bir kaçında karşılık gösterebilir (Doğan, 2010). Gati ve diğerleri (1996) bireylerin yaşadığı bu zorlukların kariyer karar verme güçlüklerine etkisini tespit etmek amacıyla Kariyer Karar Verme Güçlükleri Taksonomisini geliştirmişlerdir (Bacanlı vd, 2013). Kariyer karar verme güçlüklerinin sınıflandırılması üç başlık altında incelenmiştir, üç başlık altında birbiri ile benzer olan toplam on altı boyut bulunmaktadır. Hazırlık eksikliği, bilgi eksikliği, tutarsız bilgi bahsi geçen üç başlığı ifade etmektedir. Hazırlık eksikliği başlığı altında motivasyon, işlevsel olmayan inançlar ve genel kararsızlık başlıkları bulunmaktadır, bilgi eksikliği başlığı altında karar verme süreci, benlik, kariyerler ve bilgiye ulaşma yolları hakkında hakkında bilgi eksikliği başlıkları bulunmaktadır. Tutarsız bilgi eksikliği başlığı altında ise güvenilir olmayan bilgi, içsel-dışsal çatışmalar başlıkları bulunmaktadır (Doğan, 2010). Tutarsız bilgi, güvenilir olmayan bilgi, iç ve dış çatışmalardan kaynaklanan zorluklardır.

2.4.Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı

Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı, Hackett ve Betz (1981) tarafından Bandura'nın yetkinlik kuramına dayalı olarak geliştirilmiştir. Kuram, birey, çevre ve davranış faktörlerinin birbirleriyle etkileşimli bir yapıda olduğunu belirtir. Lent, Brown ve Hackett (2002, Bölüm 7, s. 255) insanların çevrelerinden etkilenmekte olduğunu ve bunun yanında insanların çevrenin bir ürünü

olduğunu savunmaktadır. İnsanlar toplumsal beklentilere, aile tutumlarına ve kültürel yapılara göre davranışlarını değiştirmekte ve çevresindekilere rol model olmaktadır, bu durumda döngüsel yapılar yaşam boyu devam etmektedir (Mutlu, 2011).

Bandura (1977), her an gözlem yoluyla öğrenmenin gerçekleşebileceğini ifade etmiş, gözlem yoluyla öğrenmeyi etkileyen dört unsurdan bahsetmiştir: dikkat, hatırlama, performansa dönüştürme ve motivasyon. Dikkat sürecine şekil veren iki faktör vardır, bunlar algıda seçicilik ile algı organlarının yeterli olmasıdır, bireyin gözlemlediği etkinliğin amacına uygun olması ve gözlemlediği etkinliği taklit ettiğinde aldığı pekiştiriciler bireyin etkinliği tekrar etmesini sağlamaktadır. Hatırlama sürecinin yaşanması için gözlem yoluyla edinilmiş etkinlikler akılda tutulmalıdır, bu etkinlikler iki şekilde akılda tutulur; bunlar gözlemlenen etkinliğin zihinsel işaretlere dönüştürülerek saklanması ve sözel sembollere dönüştürülmesidir. Gözlemlenen etkinliğin performansa dönüşmesinin gerçekleştiği süreç önemlidir, gözlemlenen etkinliğin davranışa dönüşmesini sağlamak için gerekli olan bazı değişkenler bulunmaktadır. Hergenhahn'a (1988) göre bunlar, bireyin psikomotor yeterlilik, herhangi bir hastalığın olmaması, vücudun ortalama işleyişinin olması ve olgunluk seviyesine ulaşması olarak özetlenebilir. Bu yeterlilikler kişide olmasına rağmen gözlemlenen etkinlikler performansa dönüşmeyebilir, bunun sebebi ise bireyin öz yeterliği ile zihin süzgecinden geçirme sürecidir ve bu teoriye göre bireyler pasif değil aktiftir ve davranışlarını şekillendirir (Hergenhahn, 1988)

Öz yeterlik kavramının ortaya çıktığı Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı, Lund, Brown ve Hackett (1994) tarafından Bandura'nın Genel Sosyal Bilişsel Kuramı temelinde geliştirilmiştir. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı'nın dört önemli boyutu "öz yeterlilik, sonuç beklentileri, ilgi, kişisel hedefler" kuramın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır (Bozgeyikli, 2004). John Krumboltz ve arkadaşları, Bandura'nın teorisini kariyer danışmanlığı ve kariyer kararı teorisine uygulamak için çalışmalarını üzerine yeni bir kuram oluşturmuşlardır (İkiz ve Karaca, 2014). Kariyer Danışmanlığında Sosyal Öğrenme Kuramı, ortaya çıkan kuramın resmi adı olmuştur (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). Öz yeterlik, bireyin herhangi bir disiplindeki öz-yeterlik düzeyidir ve Bandura (1977)'nin Sosyal Öğrenme Kuramı'nda (Kösemen ve Uysal, 2013) yer almaktadır. Öz-yeterlik iki boyutu içerir; öz, kişinin kendisi hakkında nasıl hissettiğini içerir ve yeterlik kişinin kendine olan güvenini içerir (Lopez ve Snyder, 2002). Bandura (1997), öz yeterliğin doğası gereği bilişsel olduğunu, gelecek bilgilere göre etkilere ve değişikliklere açık olduğunu savunmaktadır. Bandura (1977), kuram olarak öz yeterliği açıkladığı yayınında bireyin kendine yönelik algılarının bireyin davranışlarını etkilediğinden bahsediyor olsa da öz yeterliğin genellenebilirliğine de işaret etmektedir (akt. Aypay, 2010). Öz yeterliğin genellenebilir

olduğuna dair dűşünceler, sonrasında yeni bir kavram olan genel öz yeterliğin öz yeterlikten türetilerek gelişmesini sağlamıştır (Scherbaum, Cohen-Charash ve Kern, 2006, Aypay, 2010).

2.5.Genel Öz yeterlik

Öz yeterlik, Bandura (1999) tarafından bireyin karşı karşıya kalacağı durumları yönetebilmek için ihtiyacı olan davranışları yönetebilme ve kullanabilme yeteneğine sahip olma düşüncesi, inancı olarak tanımlanmaktadır. Öz yeterlik kavramı duruma özgü öz yeterlik algısı ve genel öz yeterlik algısı olarak iki şekilde incelenebilmektedir (Hendy, Lyons ve Breakwell, 2006). Akademik başarıya ilişkin öz yeterlik inançlarına karşılık gelen akademik öz yeterlik algısı (Tabassam ve Grainger, 2002), kinestetik deneyimlerle ilgili öz yeterlik fikirlerini ifade eden fiziksel öz yeterlik algısı (Motl ve Conroy, 2000), mesleki seçenklere karara varmayı ifade eden öz yeterlik türü olarak kariyer karar verme öz yetkinliği (Cooper ve Robinson, 1991; Sandler, 2000), stres oluşturan durumlarla başa çıkmaya ilişkin başa çıkma öz yeterliği (Chesney ve diğ., 2006), kişilerarası ilişkilere ilişkin kişilerarası öz yeterlik düşüncesi ve duygusal olarak yeterlik algısını ifade eden duygusal öz yeterlik algısı (Cappara ve Steca, 2005) ve bir annenin çocuğunun bakımı hakkında öz yeterliklerini ifade eden annelik öz yeterliği (Haslam, Pakenham ve Smith, 2006) duruma özgü olan öz yeterlik algılarından bazılarıdır.

Genel öz yeterlik algısı yaşanan zorluklardan sonra bireyin durumsal bir öz değerlendirme sonrası kendini zorlukları aşma noktasında yeterli görmesi, birçok alanda kendini zorluklarla baş edebilir olarak ifade etmesi ile kişilik özelliğine benzer olduğu belirtilmektedir (Haslam, Pakenham ve Smith, 2006). Kişiliğin tutarlı duygusal, düşünsel ve güdüsel süreçler sonucu davranışlarda ifade edildiğini dile getiren Burger (2006) tarafından da genel öz yeterliğin kişilik özelliği olarak ele alınabileceği fikri pekişmektedir. Genel öz yeterlik algılarının yaş aldıkça yavaş yavaş azaldığına dair bilimsel sonuçlar bulunmaktadır (Hinz vd., 2006).

2.6.Beş Faktör Kişilik Kuramı

Tüm kişilik özelliklerinin dahil edildiği Beş Faktör Kişilik Kuramı Robert McCrae ve Paul Costa tarafından geliştirilmiştir. McCrae ve Costa (2006), tüm kişilik özelliklerinin gözlemlerine dayanarak teoriyi tamamen ve evrensel olarak beş ana unsura bölmektedir. Beş Faktör Kişilik Kuramı ile ilgili Türkiye'deki araştırmalar genellikle kültüre uyarlama veya ölçek geliştirme alanlarında kullanılmıştır (Bacanlı ve diğ., 2009). Somer (1998), yetişkinler üzerinde yapmış olduğu bir çalışmada, birincil analizde 235 adet sıfatın bahsi geçen beş faktör kuramına ait olduğunu belirlemiş ve kişiliği açıklamada 235 sıfatın değerli etmenler olduğunu ifade etmiştir.

Duygusal denge olarak da tanımlanan nevroitiklik, kişinin kaygıyla başa çıkma yeteneği ile ifade etmektedir. Nevrotikliğin yüksek olması Costa ve McCrae'ye (1992) göre duygusal dengenin oluşmamış olması ve olumlu psikolojik uyumun yokluğunun olmasıdır. Dışadönüklük, coşkulu, mutlu, konuşkan, aktif ve sosyal olma gibi özellikleri içerir (Costa vd., 1986). Dışadönük kişilerin pozitif duygusal dengesi olduğu (McCrae & Costa, 1992), sosyal, dikkat çeken, girişken, samimi ve yüksek düzeyde özgüvene sahiptir. Watson ve Clark (1997), dışadönük kişilerin bahsi geçen özelliklere ek olarak, baskın karakterli, hedeflerine varabilmek amacıyla çaba gösteren ve belirli durumlarda abartılı davranışlar sergileyebilen kişilerdir. Uyumluluk düzeyi yüksek insanlar dürüst, alçakgönüllü, insancıl, samimi, hoşgörülü, yardımsever ve sempatik; düşük düzeyde uyum sağlayan insanlar ise kırıncı, başkalarıyla geçinemeyen, işbirliği yapmayan, şüpheli ve hırslıdır (Costa vd., 1986). Uyumluluk; cana yakınlık, nezaketlilik, hoşgörülülük ve sosyallik gibi çeşitli özelliklerin birleşiminden oluşur, öz denetim; sorumluluk, düzenlilik, başarı gibi çeşitli özellikleri kapsar (Morsünbül, 2014). Öz denetim duygusu yüksek kişiler işini önemseyen, kontrol sahibi, hırslı, kararlı ve planlı kişilerdir (Costa ve McCrae, 1995). Gelişime açıklık boyutu, kişisel ve entelektüel merak, yaratıcılık, yenilik ve estetik beğeni gibi niteliklerle tanımlanmaktadır (karaçay ve Srivastava, 1999). Gelişime açıklık boyutunu yeni fikirlere açıklık, esneklik, değer, yeni deneyimlere hazır olma özelliklerinin varlığını olarak belirtilmiştir (Costa ve McCrae, 1992). Gelişime açıklık boyutuyla ilgili ölçeklerde düşük puan alanların durağan, yeniliklere kapalı, sanata ve estetiğe merak eksikliği olan, rutine bağlı kalan, çekingen özellikleri ile karakterize edildiği söylenebilmektedir (McCrae ve Costa, 1991).

2.7.İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında kariyer karar verme güçlükleri, genel öz yeterlik ve ebeveyn kişilik özellikleri ile ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.7.1. Kariyer Karar Verme Güçlükleri İle İlgili Yapılmış Araştırmalar

2.7.1.1. Türkiye'de Yapılmış Araştırmalar

Karaçay (2021), yüksek lisans tezi çalışmasında Kariyer Karar Verme Grup Rehberliği Programı aracılığıyla lise 10. Sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile psikolojik ihtiyaçlarını yarı deneysel desen ile incelemiştir. Programın öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri düzeyini azalttığını, tutarsız bilgi ve bilgi eksikliği alt boyutlarında anlamlı düzeyde

azalma olduğunu hazırlık eksikliği alt boyutunda ise anlamlı düzeyde bir fark olmadığını bulmuştur. Temel psikolojik ihtiyaçlar puanlarında sevme-ait olma, eğlence, güç ve özgürlük olmak üzere dört alt boyutun tamamında anlamlı bir fark yaratmadığını bulmuştur.

Kayadibi ve Kırdök (2020), farklı türde lise öğrencilerine Kariyer Kaygısı Ölçeği ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği uygulayarak veri topladıkları araştırmada kariyer kaygısı ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve sorumluluk kişilik özelliği ile kariyer kaygısı arasında negatif yönde, nevroitiklik kişilik özelliği ile kariyer kaygısı arasında ise pozitif bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Duru (2019), yüksek lisans tezi çalışmasında korelasyonel türde yaptığı araştırmasında lise öğrencilerinin mesleki olgunlukları arttıkça kariyer karar verme güçlüklerinin azaldığı, kariyer karar verme güçlük düzeyleri ile kariyer kararı verme öz yeterliklerinin orta düzeyde negatif ilişkide olduğunu bulmuştur. Kariyer kararı verme yetkinliğinin mesleki olgunluk düzeyi ile kariyer karar verme güçlükleri düzeyleri üzerinde kısmi aracı etkisinin bulunduğu ortaya konmuştur.

Temeloğlu (2019), yüksek lisans tezi araştırmasında ortaokul düzeyindeki öğrenciler ile çalışmış, kariyerle ilgili anne baba desteklerinin ve meslek kararı öz yeterliklerinin birlikte karar verme güçlüklerini yordayabilmesini ilişkisel yöntemle araştırmış, karar verme güçlüklerinin yordayıcısı olarak meslek kararı verme yetkinliğinin etkili olduğu sonucuna varmıştır.

Gök (2018), yüksek lisans tezi araştırmasında yarı deneysel yöntemle çalışmış ve kariyer kararı vermeye ilişkin geliştirilen programının ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin karar verme güçlüklerini azalttığı, mesleki olgunluk düzeylerini ise arttırdığı görülmüştür.

Gökçe (2016), lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerini ego kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi ilişkisel tarama modeli ile incelemiş bunun yanında kariyer karar verme güçlük düzeylerinin bazı değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmıştır. Kariyer karar verme güçlüklerinin güvenilir olmayan bilgi alt boyutunda erkekler lehinde farklılık olduğu, ailenin gelir durumu ile bilgi eksikliği alt boyutu puanında farklılaşma olduğu ve ego kimlik statüleri ile ilişkili bulunduğu sonucuna varmıştır.

Öztemel (2013), yaptığı çalışmada kariyer karar verme güçlüklerinin, bilgi eksikliği ve güvenilir olmayan bilgiler alt boyutunun en önemli yordayıcısının öğretmenden algılanan sosyal destek olduğunu göstermiştir. Araştırma sonuçlarına göre cinsiyet değişkeni bilgi eksikliği toplam puanlarının bir yordayıcısı olarak saptanmıştır.

Mutlu (2011) lise öğrencileri ile yaptığı yüksek lisans tezi araştırmasında kariyer karar verme güçlüklerinin öznel iyi oluş, kariyer kararı verme yetkinlik beklentisi ve sosyo-ekonomik düzey değişkenleri ile açıklandığını belirlemiştir.

Gökçe ve Traş (2017) lise öğrencileri ile ilişkisel yöntemle yaptıkları araştırmada kariyer karar verme güçlükleri ile ego kimlik statüleri arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu, kız öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri toplam puanlarının erkek öğrencilerinkinden daha düşük olduğunu saptanmıştır.

Bacanlı, Eşici ve Özünlü (2013), yaptıkları araştırmada lise öğrencilerinin çeşitli değişkenlere göre ilişkisini incelemiş, kariyer kararı verme güçlüklerinin erkek öğrencilerin kızlara göre daha yüksek olduğunu; sınıf düzeyi yüksek olan öğrencilerin daha küçük sınıf düzeylerine göre kariyer kararı verme güçlüklerinin daha az olduğunu saptamıştır. Bunun yanında sosyo ekonomik düzeyi düşük öğrencilerin sosyo ekonomik düzeyi yüksek öğrencilere göre kariyer karar verme güçlüklerinin daha yüksek olduğu bulgusuna varılmıştır.

Öztemel (2012) lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında mesleki karar verme öz yetkinliği, cinsiyet ve kontrol odağı arasındaki ilişkiyi araştırmış kariyer karar verme öz yeterliğinin kariyer kararsızlığını yüksek düzeyde yordadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Şen (2017) kariyer karar verme güçlükleri, duygusal zeka ve A tipi kişilik türü arasındaki ilişkiyi araştırdığı yüksek lisan tezi araştırmasında duygusal zeka ve kariyer karar verme güçlükleri arasında negatif bir ilişki, A tipi kişilik özellikleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu bulmuştur.

Kırdök ve Korkmaz (2018) kişisel farkındalık, dışadönüklük ve kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişki araştırılmış, duygusal kararsızlık ile karar verme güçlükleri arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Kişisel farkındalık ve dışa dönüklüğün kariyer kararı verme güçlüğüne olumsuz yordayıcıları olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Urgancı ve Gürgan (2019), üniversite öğrencileri ile tarama modelinde gerçekleştirdiği araştırmasında akademik öz yeterlik ile karar verme becerilerinin ilişkisini araştırmış ve akademik öz yeterlik düzeyi yükseldikçe kişisel kararsızlığın azaldığını, annesi üniversite mezunu olan katılımcıların akademik öz yeterliklerinin diğerlerinden daha yüksek olduğunu bulmuştur.

2.7.1.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Fabio, Palazzeschi ve Bar-On (2012) kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcıları araştırmış ve kişilik özellikleri ve öz değerlendirme'nin önemli düzeyde yordadığı bulgusuna varmıştır.

Creed, Wong ve Hood (2009), erkek öğrencilerin gerçekçi ve girişimci kariyer beklentilerine sahipken araştırmacı ve girişimci kariyerleri arzuladıklarını bulmuşlardır. Kadınların girişimci ve geleneksel kariyerleri sürdürmeye istekli olsalar da geleneksel ve sosyal kariyerlerden daha yüksek beklentileri olduğunu buldu. Arzu/beklenti türü uyumsuzluğu olan öğrencilerin daha düşük akademik performansa, daha düşük yeteneklere ve daha fazla algısal yetersizliğe sahip oldukları belirlenmiştir.

Amir ve Gati (2006), kişisel olarak belirtilen kariyer karar verme güçlükleri ile ölçülen kariyer kararı güçlükleri arasındaki ilişkiyi saptamayı hedeflemiştir. Araştırma bulguları, ölçülen kariyer karar verme güçlüklerinin de kişilerin belirttiği kariyer karar verme güçlüklerinin de kariyer karar verme yeterliği ile negatif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir.

Koumoundourou, Tsaousis ve Kounenou (2010), yaptıkları araştırma bulguları otoriter ve izin verici ebeveynlik stilleri ile aile uyumunun, erkek öğrencilerin karar verme güçlüklerinin yordanmasında büyük ölçüde katkısının olduğunu göstermiştir. Temel öz değerlendirmenin erkek öğrencilerin karar verme güçlüklerini etkilemediği, ebeveynlerin otoriter tarzının kadınların kariyer karar verme güçlüklerini negatif yönde etkilediği araştırma bulgularında bulunmaktadır.

Slaten ve Baskin (2013) kariyer karar verme güçlükleri ile aile aidiyet duygusu arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu saptamıştır. Bullock-Yowell, Mc Connell ve Schedin (2014) araştırmalarında kariyer kararsızlığı yaşamayan üniversite öğrencilerinin, kararsızlık yaşayanlara göre karar verme güçlük düzeyleri ile karar verme yetkinliklerinin daha düşük olduğu bulgusuna varmıştır.

Shin ve Kelly (2014) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada kariyer karar verme güçlüklerini karar verme stratejilerinin ve esnekliğin önemli ölçüde yordadığını bulgusuna varmıştır. Sampson, Reardon, Peterson ve Lenz (2004) yaptıkları araştırma bulguları kararlılığı yüksek olan öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerinin kararlılığı daha az olan öğrencilere göre daha az seviyede olduğunu göstermiştir.

2.7.2. Öz yeterlik/ Genel Öz Yeterlik İle İlgili Yapılmış Araştırmalar

2.7.2.1. Türkiye'de Yapılmış Araştırmalar

Sahranç (2007), doktora tezi araştırmasında üniversite öğrencilerinin genel öz yeterlik algılarının yaşam doyumu ve stres düzeyleri arasında pozitif ilişkide olduğunu saptamıştır.

Bunun yanında yaşam doyumunun pozitif yönde etkileşimde olduğu bir değişkenin genel öz yeterlik olduğu bulgusuna varılmıştır.

Ay, 2007 yılında öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı ile öz-yeterliklerini incelediği araştırmada öz-yeterlik ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkinin yanında yabancılaşma, tükenmişlik ve örgütsel adalet faktörlerini de incelemiştir. Araştırma bulguları, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları üzerinde öz-yeterliklerinin bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Kemer (2006), öz-yeterlik, kaygı ve umudun 11. sınıfa devam eden öğrencilerin üniversite giriş sınavı puanlarını yordama gücünü araştırmıştır. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin üniversite giriş sınavı puanlarına yapılan üç ayrı regresyon analizi sonuçlarının, sayısal, eşit ağırlıklı ve dil örneklemelerinde üniversite giriş sınavı sonuçlarını farklı modellerin yordadığını göstermiştir. Sayısal grup için; Süper Lise okul türü, Anadolu Lisesi okul türü öz yeterlik, Özel Lise okul-türü, akademik öz yeterlik, iyi bir sınıf öğrencisi olma, agentic düşünme, kaygı, kariyer öz yeterlik ve aile gelir düzeyi üniversite giriş sınavı puanlarını yordadığı görülmektedir. Eşit ağırlık bölümü öğrencileri için yordayıcı değişkenler; Süper lise ve Anadolu Lisesi okul türü için akademik yardım, akademik öz yeterlik, sayısal öz yeterliktir. Dil bölümü öğrencileri için ise iletişim öz yeterlik, Süper Lise, Anadolu Lisesi ve Özel Lise okul türü, sosyal öz yeterlik üniversite giriş sınavı puanlarını ve kariyer öz yeterlik yordayıcı değişkenler olarak bulunmuştur.

Urgancı ve Gürkan (2019), lise ve üniversite öğrencilerinin akademik öz yeterlikleri ile karar verme becerilerini araştırdığı çalışmasında akademik öz yeterlik ve kişisel kararsızlık arasında negatif yönde ilişkili olduğunu saptamıştır.

Karadağ (2019), yüksek lisans tezi çalışmasında Ankara ilinde Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu tanısı alan ve almayan ergenler ve ebeveynlerinin öz yeterliklerini incelemiştir. Tanı almamış ergenlerin genel öz yeterlik ve akademik öz yeterliklerinin tanı almış ergenlere göre daha yüksek olduğu, iki gruptaki ergenlerin öz yeterlikleri ile annelerinin ebeveynlik öz yeterlikleri arasında pozitif yönde, tanı almamış ergenlerin öz yeterlikleri ile babalarının ebeveynlik öz yeterlikleri arasında pozitif yönde ilişki olduğu görülmüştür. Bunun yanında tanı almamış çocuğa sahip ebeveynlerin tanı almış çocuğa sahip olanlara göre öz yeterliklerinin daha yüksek olduğuna ulaşılmıştır.

Erdoğan ve Yüzbaş (2018), yaptıkları araştırmada lise öğrencilerinin genel öz yeterlik düzeyleri ile okula bağlılık düzeylerini incelemiş, anne ve babaları birlikte olan öğrencilerin genel öz yeterliklerinin yüksek olduğu, gelir düzeyi artan öğrencilerin genel öz yeterliklerinin de arttığı ve öz yeterlik düzeyiyle okula bağlılık arasında pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur.

Avara (2015), çeşitli liselerde öğrenim gören ergenlerle yaptığı araştırmasında akademik öz yeterlik, okul tükenmişliği ve kariyer kararı yetkinlik beklentisinin akademik güdülenmeyi yordadığı ve akademik öz yeterlik, kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve akademik güdülenmenin anlamlı düzeyde olumlu bir ilişkide bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yıldırım (2011), üç ayrı ülkede (Türkiye, Japonya ve Finlandiya) bulunan 15 yaşındaki ergenlerle yaptığı çalışmada öz yeterlik, içe yönelik motivasyon ve kaygı arasındaki ilişkileri ve bu değişkenlerin matematik başarısına olan etkisini incelemiş öz yeterliğin matematik başarısı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin öz yeterlikleri yükseldikçe matematik başarılarının arttığı sonucuna ulaşmıştır.

2.7.2.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Chia-Huei Wu, 2009 yılında yaklaşık 19.000 kişiden oluşan oldukça büyük bir örnekleme anket yaptığı çalışmada genel öz-yeterlik ölçeğinin toplamda var olan on maddesini incelenmiştir. Sonuç olarak, genel öz-yeterlik ölçeğinden elde edilen sonuçlar ülkeler arasında farklılık göstermemiştir. Çalışmalarında bireycilik ve kolektif yapıların öne çıktığı ülkelere göre de anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Pamela ve diğ. tarafından 2002 yılında Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Japonya, Fransa, İsrail ve Çin'de yapılan çalışmalarda, tükendiğini hisseden kişilerin genel öz yeterliklerinin yüksek olmadığı görülmüştür.

Vauth ve diğ. 2007 yılında tarafından yapılan çalışmada DSM-IV'e göre tanılanmış olan hastalar ile yapılmış olan çalışmada hastaların depresyon, yaşam kalitesi ve genel öz yeterlikleri incelenmiş, tanılanmış olan hastaların genel öz yeterliklerinin düşük olduğu saptanmıştır.

Tzeng, tarafından 2009 yılında yapılan çalışmada 66 öğrenciye kavram haritalarını bilgisayar yazılımı aracılığıyla öğretilmesi amaçlanmış, yapılan çalışmada öğrencilerin genel öz yeterlikleri öğretim sürecinden önce yüksek sonuçlar çıkarırken öğrenciler başarısızlıklar yaşadıkları sonra düşük sonuçlar çıkardığı görülmüştür.

Klassen, Krawchuk ve Rajani (2008), yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinde akademik öz yeterlik, benlik saygısı, akademik erteleme, öz yeterlik ve öz denetim değişkenlerini incelemiş ve akademik erteleme davranışı üzerinde öz yeterlik ve öz düzenlemenin etkili olduğu sonucuna varmıştır.

Schunk (1990), yaptığı araştırmasında hedef belirleme ve öz yeterlik ve öğrenme süreçlerini incelemiş, öz yeterliğin zorluklarla başa çıkmada etkili olduğu sonucuna varmıştır.

Genel öz yeterlik kavramını ele alan araştırmaların yurtiçinde sayısı az miktardadır. Mevcut araştırmalar incelendiğinde genel öz yeterlikten ziyade öz yeterliğin belli bir duruma özgü olan kavramlarından araştırma değişkenlerin seçildiği ve çalışmaların bu kavramlarla tamamlandığı görülmektedir. Yurtdışında yapılan çalışmalarda ise çoğunlukla genel öz yeterliğin değişken olarak tasarlandığı araştırmaların yaygın olduğu, bu araştırmaların başında eğitim ve uyum konularının olduğu görülmektedir. Bu araştırmada genel öz yeterliğin, fen lisesi öğrencilerinin eğitim hayatına etkide bulunduğu düşünülerek kariyer karar verme güçlükleri ve alt boyutlarıyla ilişkilendirilmiş olup, ebeveyn kişilik özelliklerinin de öğrencilerin genel öz yeterlik düzeylerine hem de kariyer karar verme güçlükleri üzerinde etkili olduğu düşünölmektedir.

2.7.3. Ebeveyn Kişilik Özellikleri İle İlgili Yapılmış Araştırmalar

2.7.3.1. Türkiye'de Yapılmış Araştırmalar

Başusta (2019), ergenlerin mutluluk düzeyini, ebeveyn kişilik özellikleri ve evlilik çatışması değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin incelediği yüksek lisans tezi çalışmasında; uyumluluk kişilik özelliği yüksek ebeveyne sahip olan ergenlerin mutluluk düzeyinin yüksek olduğu ve ebeveyni dışadönük olan ergenlerin mental iyi oluş düzeylerinin yüksek olduğunu saptamıştır. Bunun yanında sorumluluk kişilik özelliği yüksek ebeveyni olan ergenlerin öznel iyi oluşlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ercan (2019), lise öğrencilerinin katılımı ile gerçekteştirdiği çalışmasında ergenlerin yaşam doyumu ile ebeveyn kişilik özellikleri, ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmış, ebeveyn kişilik özelliklerinden dışadönöklüğün ergenlerin yaşam doyumu üzerinde anlamlı şekilde farklılık oluşturduğunu tespit etmiştir.

Göger, 2018 yılında yaptığı araştırmada çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu kişilik özellikleri ile sosyal yetenekleri ve sorun yaratan davranışları arasındaki bağlantıyı incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, ebeveynlerin sahip olduğu kişilik özellikleri ile çocukların sorun yaratan davranışları ve sosyal yeteneklerin birbiri ile pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucu ile, çocukların sosyal yetenekleri ile sorun yaratan davranışları arasında olumsuz yönde anlamlı bir bağlantı olduğu bulunmuştur. Çocukların problem oluşturan davranışları ve sosyal yetenekleri annenin çalışma durumuna, annenin gelir seviyesine, cinsiyete, yaşa, anaokul türüne ve ebeveynlerin mesleğine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bilgisi ortaya konmuştur.

Dilmaç (2018), yüksek lisans tezi kapsamında yaptığı araştırmada, ebeveyn kişilik özelliklerinin birçok değişkenle ilişkisini araştırmış, ebeveyn kişilik özelliklerinin bağlanma stilleri ve bireyin erken dönem uyumsuz şema alanları üzerinde etkili olduğu, pasif ve yetersiz ebeveyn kişiliğine sahip bireylerin depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgularına ulaşmıştır.

Aytemiz, 2010 yılında ortaya koyduğu çalışmasında çocuğun mizacı ile cinsiyeti, anne baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırma bulgularına göre, anne baba kişilik türleri ile çocuklarına karşı ebeveynlik tutumlarının olumlu ilişki içinde oldukları görülmüştür.

Basım ve arkadaşları, 2009 yılında yapmış oldukları araştırmada bireylerin kişilik özellikleri ile çatışma çözme becerilerini incelemiştir. Araştırma bulguları çatışma çözme becerilerinin tümünü uyumluluk ve gelişime açıklık boyutları ile açıklandığını göstermiştir.

Savi (2008), 12-15 yaş arası öğrencilerin araştırma grubunda olduğu doktora tezi çalışmasında ebeveyn kişilik özellikleri, ergen davranış sorunları ve aile işlevlerini incelemiş, ebeveynlerin ergenlerin davranış sorunlarına ilişkin algılarının kişilik özellikleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Yazıcıoğlu (2008), yüksek lisans tezi araştırmasında ergenlik dönemindeki öğrencilerin mesleki karar düzeylerini bazı değişkenler açısından incelemiş, aynı öğrencilerden 7. sınıfta ve 8. sınıfta veri toplamış analiz etmiştir. Araştırma sonuçlarına bir sene sonra öğrencilerin daha kararlı olduğu, aile gelir durumunun, anne mesleğinin ve ebeveyn eğitim durumunun mesleki karar düzeylerinde etkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca aile baskısı gören öğrencilerin mesleki karar düzeylerinin daha düşük olduğu sonucuna varmıştır.

Bozkurt (2005), yüksek lisans tezi araştırmasında lise son sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin mesleki karar verme zorluklarının ebeveyn tutumu ve bazı özelliklere göre incelemiştir. Öğrencilerin mesleki karar verme zorluklarının, ebeveyn tutumlarına (demokratik, otoriter ve koruyucu) ve aile aylık gelir düzeyine göre farklılaştığı bulgusuna ulaşmıştır.

Yeşilyaprak, 1993 yılında yapmış olduğu çalışmada aile ile ilgili etmenlerin çocuk yaştaki bireylerin kişilik gelişimine katkısını incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, sosyoekonomik düzeyin, annenin çalışıp çalışmıyor olmasının ve cinsiyetin kişilik gelişiminde etkili bir faktör olmadığı sonucuna varılmıştır.

Uluğtekin, 1991 yılında ebeveyn davranışları ile sahip oldukları çocukların saldırganlık eğilimleri ile bağımlılık eğilimlerini inceleyen bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini 203 ilkokul öğrencisi ve ebeveynleri oluşturmuştur. Yapılan araştırmanın sonucunda bağımlılık ve saldırganlık eğiliminin ile baba çocuk ilişkisinden ziyade anne çocuk ilişkisinin önemli olduğu

sonucuna varılmış, çocuğunu sınırlandıran anne baba davranışlarının saldırganlığı tetiklediği görülmüştür.

2.7.3.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

McCrae ve Costa, 1985 yılında anne babaların kişilik özellikleri ile çocuk yetiştirme tutumlarını incelemiş ve araştırmalarında, anne babalarının kendilerine sevgi ile yaklaştığını düşünen bireylerin sorumluluk, yumuşak başlılık, deneyime açıklık ve dışadönük alanlarında yüksek, duygusal dengesizlik alanlarında düşük sonuçlar elde ettikleri görülmüştür.

Goodman ve arkadaşları (1993), yaptıkları araştırmada çocukların benlik kavramı, benlik ve dürtü kontrolü geliştirme ve akran ilişkileri konusunda anneleri depresyon geçirmekte olan ve olmayanlara göre farklılığını tespit etmiş, depresyon geçirmekte olan annelerin çocuklarının benliklerini olumsuz geliştirdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Crijne ve arkadaşları (1997), farklı kültürlere sahip ebeveynlerin çocukları ile ilgili beyan ettikleri sorunları, problem toplamı, içe ve dışa yönelme konusunda karşılaştırmış ve yaptıkları inceleme sonucunda kız çocukların içe yönelimlerinin erkeklerden yüksek olduğu, dışa yönelim ve problemlerin toplamı puanları alanlarında erkeklerden düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

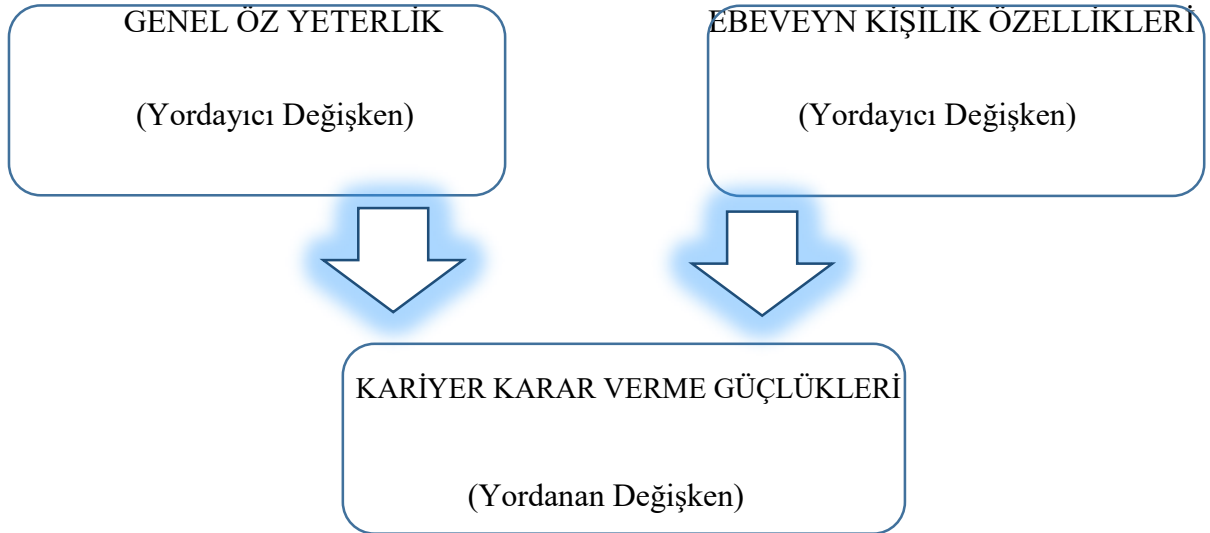
YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri analizi, bulgular ve yorum bölümleri bulunmaktadır.

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlikleri ile ebeveyn kişilik özelliklerinin kariyer karar verme güçlüklerini yordama güçlerini araştırmak için yapılan ilişkisel türde araştırmadır. İlişkisel türde yapılan araştırmalar iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi betimlemek, ne şekilde ilişkili olduğunu tespit etmek ve tahminde bulunmak için yapılan araştırmalardır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel 2021). İki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla yapılan araştırmalar korelasyonel, neden sonuç ilişkisini saptamak için yapılan araştırmalar ise nedensel karşılaştırmalı araştırmalar başlığı ile ilişkisel türde araştırmalardandır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel 2021). Araştırmanın bağımlı değişkeni kariyer karar verme güçlükleri iken bağımsız değişkenleri genel öz yeterlik ve ebeveyn kişilik özellikleri olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın modeli aşağıda görülmektedir.

Şekil 2. Araştırmanın hipotez modeli

3.2.Çalışma Grubu

Bu araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılında Elazığ ilinde ikamet eden 9. Sınıf ile 12. sınıf arasındaki Fen Lisesi öğrencileri ve ebeveynlerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu uygun örnekleme (kolay ulaşılabilir) yoluyla oluşturulmuştur. Uygun örnekleme yöntemi iş gücü, zaman ve paradan tasarruf ederek örneklem oluşturma yöntemidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel 2021). Araştırmanın çalışma grubunu Elazığ Ahmet Kabaklı Fen Lisesi'nde eğitim görmekte olan 320 (189 kız ve 131 erkek) öğrenci ve öğrencilerin 162 ebeveyni oluşturmaktadır. Çalışma grubundaki öğrencilerin demografik bilgileri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo1. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri.

Değişken		n	%
Cinsiyet	Kız	189	59,4
	Erkek	131	40,6
Sınıf Düzeyi	9. Sınıf	67	21,1
	10. Sınıf	98	30,8
	11. Sınıf	137	43,1
	12. Sınıf	16	5
Aile Aylık Gelir Düzeyi	0-2000 tl	4	1,3
	2001 tl - 4400 tl	49	15,4
	4401 tl - 7000 tl	64	20,1
	7001 tl - 10000 tl	101	31,8
	10000 tl ve üstü	100	31,4

Çalışma grubunu oluşturan fen lisesi öğrencileri cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde araştırmaya katılanların %58,8'i kız %41,2'sinin erkek olduğu görülmektedir. Sınıf düzeyine göre incelendiğinde katılımcıların %21,1'i 9. Sınıf öğrencisi, %30,8'i 10. Sınıf öğrencisi, %43,1'i 11. Sınıf öğrencisi ve %5'i 12. Sınıf öğrencisidir. Araştırma grubundaki öğrencilerin %1,3'ünün aile aylık gelir düzeyi 0-2000 tl arası, %15,4'ünün 2001 tl – 4400 tl arası, %20,1'inin

4401 tl – 7000 tl arası, %31,8'inin 7001 tl – 10000 tl arasında olduğu ve %31,4'ünün 10000 tl ve üstü aile aylık geliri olduğu görülmüştür.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı Karar Verme Güçlükleri Ölçeği-LF, Genel Öz Yeterlik Ölçeği, Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi ve araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.3.1. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği (KKVGÖ-LF)

Gati ve Saka (2001) tarafından geliştirilmiş. Gati ve diğerleri (1996), Amerika ve İsrailde yaşayan üniversite öğrencileri üzerinde tanımlayıcı bir çalışma yoluyla KKVGÖ'nin temelini oluşturmuşlardır ve çalışma sonuçlarına göre oluşturulan sınıflandırmada üç ana kategori bazında toplamda on altı kategori belirlenmiştir. Bu sınıflandırmaya dayalı olarak Kariyer Karar Güçlüğü Ölçeği (KKVGÖ) geliştirilmiştir.

Gati ve Saka (2001) tarafından geliştirilmiş, Türkçe'ye Bacanlı (2008) tarafından uyarlanmış ve Bacanlı, Doğan ve Hamamcı (2012) tarafından revize edilmiştir. Orijinal ölçek 2'si kontrol olmak üzere toplam 34 madde olan 7'li likert bir ölçektir. KKVGÖ Türkçe'ye uyarlanmış 2'si kontrol olmak üzere toplam 34 maddeden oluşan 5'li likert ölçektir. Ölçekten alınan puanlar arttıkça kariyer kararı vermenin zorluğu da artmaktadır. Bacanlı (2008) orijinal verilere ADDTREE analizi uygulayarak ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemiştir. Orijinal ölçekteki gibi, analiz sonuçları hazırlık eksikliği, bilgi eksikliği ve tutarsız bilgi olmak üzere 3 alt boyuta ayrılmıştır.

Bacanlı (2008) ölçek güvenilirliğinin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısını hazırbulunuşluk kategorisi için 0,45, bilgi eksikliği kategorisi için 0,90, bilgi uyumsuzluğu kategorisi için 0,82 ve genel bilgi kategorisi için 0,82 olarak hesaplamıştır. Doğan (2010) ölçeğin güvenilirlik katsayısını 3 hafta aryla hazırlık eksikliği alt boyutu için $r=.69$, bilgi eksikliği alt boyutu için $r=.83$, tutarsız bilgi alt boyutu için için $r=.80$ olarak hesaplamıştır, ölçek toplam puanı için $r=.82$ bulmuştur. Bu çalışmanın iç tutarlık katsayısı sonuçlarına göre; hazırlık eksikliği boyutunun iç tutarlılık katsayısı 0,52, bilgi eksikliği boyutunun iç tutarlılık katsayısı 0,94, tutarsız bilgi iç tutarlılık katsayısı 0,92 ve tüm ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.76 hesaplanmıştır.

3.3.2.Genel Öz Yeterlik Ölçeği (GÖYÖ)

Genel Öz Yeterlik Ölçeği (General Self-Efficacy Scale), Schwarzer ve Jerusalem (1995) tarafından geliştirilmiş ve Aypay (2010) tarafından çeviri tekrar çeviri tekniği ile Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği Varimax Döndürme ile Temel Bileşenler Analizi yöntemleri ile saptanmıştır. Altı maddeden oluşan ölçeğin bileşen analizi sonucunda öz değerleri 1'den büyük olan iki faktörlü bir yapı olduğu görülmüştür. Ölçüt geçerliği için Stresle Başa Çıkma Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılarak, açıklanan toplam varyansın %47'si; "Çaba ve Direnç", "Yetkinlik ve Güven" alt boyutları olmak üzere 4'lü Likert (tamamen yanlış = 1; tamamen doğru = 4) tipi ölçek ortaya çıkmıştır. Ölçek bileşenlerinin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa değeri birinci bileşen için 0,79, ikinci bileşen için 0,63 olarak bulunmuştur. Hesaplanan toplam Cronbach Alpha katsayısı ise 0,83 olduğu görülmüştür. Ölçeğe güvenilirlik ölçmek amacıyla uygulanan test-tekrar test yönteminde ise katsayılar yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişkiye işaret etmektedir ($r = .80, p < .001$). Ölçek toplam puanları yükseldikçe genel öz yeterlik düzeyinin yükseldiği, toplam puanlar düştükçe genel öz yeterlik inançlarının düştüğü söylenebilmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0.84 olarak bulunmuştur.

3.3.3.Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT)

Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009) tarafından Costa ve McCrae'nin Beş Faktör Kuramı'na dayanarak geliştirilmiştir. Testte 40 sıfat çifti vardır, SDKT'nin yapı geçerliliğini test etmek için Temel Bileşenler Faktör Analizi yapılmış ve analiz, beş faktörün SDKT'nin varyansının %52.63'ünü açıkladığını göstermiştir. Dış geçerlik düzeyi için yapılan uygulamalar sonucunda kişilik boyutunun kullanılan ölçek ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. SDKT'nin güvenilirliğini test etmek için test iki haftada bir tekrarlanmış ve ölçek boyutları için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Kişilik boyutunun iç tutarlılık katsayısı 0.70'in üzerinde görülmüştür.

3.3.4.Kişisel Bilgi Formu

Hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu öğrenci numarası, cinsiyet, sınıf düzeyi ve aylık aile gelir düzeyine ilişkin bilgileri içermektedir.

3.4.Verilerin Toplanması

Verileri toplamak için Kariyer Karar Verme Güçlülükleri Ölçeği: Lise Formu KKVGO-LFR (Bacanlı, Doğan ve Hamamcı, 2012) ve Genel Öz Yeterlik Ölçeği: GÖYÖ (Aypay, 2010)

Elazığ Ahmet Kabaklı Fen Lisesi'nde veri toplama günü sınıfta bulunan 9. sınıf, 10 sınıf ve 11. sınıf öğrencilerine araştırmacı tarafından yüz yüze uygulanmıştır. Sınıfta bulunmayan öğrencilere ve 12. sınıf öğrencilerine ise Google forms aracılığıyla uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerine ise Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi: SDKT (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009) Google forms aracılığıyla ve ulaşılamayan ebeveynlere yüzyüze araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Veri toplama süreci başlatılırken araştırmacı tarafından gerekli açıklamalar yapılmış, ebeveynlerden öğrencilerinin araştırmaya katılabilmesi için veli onam formu alınmıştır.

3.5.Verilerin Analizi

Araştırmaya katılan fen lisesi öğrencileri ve onların ebeveynlerine uygulanan ölçme araçları ile toplanan veriler kodlanarak SPSS 26 paket programına aktarılmıştır. İlk olarak araştırma katılımcılarının kişisel bilgileri ile ilgili özelliklerin belirlenmesi amacıyla betimsel istatistikler yapılmıştır, bunun yanında uygun istatistik teknikleri belirlemek için normallik testleri yapılmıştır. İkinci olarak ise kariyer karar verme güçlüklerinin cinsiyete göre anlamlılığını incelemek için t testi; sınıf düzeyi ve aile aylık gelir düzeyi açısından anlamlılığını incelemek için ise tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) yapılmıştır. Varyans analizi sonucunda elde edilen F değerinin anlamlı bulunduğu durumlarda bu farkın kaynağını belirlemek için Tukey testi kullanılmıştır.

Regresyon modeli oluşturulurken, fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik düzeyleri ile ebeveyn kişilik özelliklerinin ayrı ayrı karar verme güçlüklerini ne düzeyde açıkladığının belirlenmesi hedeflenmiştir. Regresyon analizinin uygulanabilmesi için öncelikle bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında ilişki olmalı ve bağımsız değişkenin hatasız ölçülerek bağımlı değişkeni etkilememesi gerekmektedir. Bunun yanında veri setinde bağımlı ve bağımsız değişken normal dağılıma sahip olmalıdır (Berry, 1993; Williams, Grajales ve Kurkiewicz, 2013). Regresyon analizi varsayımlarından uç değerlerin kontrol edilmesi, verilerin normal dağılımı, çoklu bağlantılılık, değişkenler arası ilişki ve varyansların homojenliği varsayımlarını yerine getirip getirmediği incelenmiş ve hiyerarşik regresyon modeli için gerekli varsayımları karşıladığı görülmüştür. Üç ve daha fazla bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon değerinin yüksek düzeyde olması ($r > .85$ gibi) çoklu bağlantılılık sorununun olabileceğinin göstergesidir (Kline, 2005). Bağımsız değişkenler arasında yapılan ikili korelasyon sonuçları $r = .00$ ile $r = .80$ arasında bulunmuştur. Bu değerler araştırmanın bağımsız değişkenleri arasında çoklu bağlantılılık sorunu olmadığını göstermektedir, bağımsız değişkenlere ait korelasyon katsayıları bulgular kısmında verilmiştir.

Genel öz yeterlik düzeyleri ve ebeveyn kişilik özelliklerinin fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri üzerinde yordayıcı etkisini incelemek için hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Bütün bulgular anlamlı olacak şekilde tablo halinde bulgular bölümünde sunulmuştur.

3.5.1. Uç Değerlerin Belirlenmesi

Birçok araştırmacı tarafından uç değer tanımı yapılmış olsa da genel bir ifadeyle uç değer, bilimsel araştırmanın evrenini veya örneklemine temsil eden verilerin çok dışında bulunan veri olarak tanımlanmaktadır (Elashoff ve Elashoff, 1970). Veri setinde bulunan bir uç değer, verilerin analizini ve analiz çıktılarının yorumlanmasını önemli derecede etkileyebilir, değişkenlerin aykırı eşleşmelerine sebep olabilir (Raykov ve Marcoulides, 2008). Araştırma verilerinin analizi ve analiz çıktılarının yorumlanmasını etkileyen uç değerler tek değişkenli uç değerler olarak ifade edilebilirken, değişkenlerin aykırı eşleşmelerine sebep olan uç değişkenler çok değişkenli uç değerler olarak ifade edilebilir (Raykov ve Marcoulides, 2008). Araştırmada tek değişkenli uç değerleri saptamak amacıyla veri setinde bulunan kariyer karar verme güçlükleri ve alt boyutları ile sıfatlara dayalı kişilik testi alt boyutları için z puanı hesaplanmış ve -3 +3 aralığında olmayan değerdeki 2 katılımcının verileri veri setinden çıkarılmıştır. Çok değişkenli uç değerleri saptamak amacıyla Mahalanobis uzaklıkları hesaplanmış herhangi bir uç değere rastlanmamıştır, sonraki analizler araştırmaya katılan 318 öğrenci, 162 ebeveyn verileri ile yapılmıştır.

3.5.2. Değişkenlerin Normallik Dağılımları

Bu araştırmada katılımcıların KKVGO, GÖYÖ ve SDKT'nden almış oldukları puanların normal dağılım gösterip göstermediğini incelemek için yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Araştırma değişkenlerinin normallik testi bulguları

Değişkenler	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
KKVGÖ toplam puanı	97,55	28,89	,22	-,72
Hazırlık Eksikliği	31,74	5,57	,01	,25
Bilgi Eksikliği	31,49	13,65	,20	-1,02
Güvenilir	33,89	13,37	,32	-,49

Olmayan Bilgiler				
GÖYÖ Toplam Puanı	30,47	5,29	-,31	,09
Nevrotizm	24,87	7,52	,26	-,08
Dışadönüklük	43,83	10,04	-,40	,14
Deneyime Açıklık	41,56	7,51	-,63	,54
Yumuşakbaşlılık	49,65	9,60	-,53	-,33
Sorumluluk	36,77	9,16	-,94	,51

Tablo 2 incelendiğinde fen lisesi öğrencilerinin KKVGO toplam puanına ilişkin çarpıklık ($\text{Ç} = ,22$) ve basıklık katsayılarının ($\text{B} = -,72$); Hazırlık Eksikliği alt boyutuna ait çarpıklık ($\text{Ç} = -,01$) ve basıklık katsayılarının ($\text{B} = -,25$); Bilgi Eksikliği alt boyutuna ait çarpıklık ($\text{Ç} = ,20$) ve basıklık katsayılarının ($\text{B} = -1,02$); Güvenilir Olmayan Bilgiler alt boyutuna çarpıklık ($\text{Ç} = ,32$) ve basıklık katsayısı ($\text{B} = -,49$); GÖYÖ toplam puanına ilişkin çarpıklık ($\text{Ç} = -,31$), basıklık katsayısı ise ($\text{B} = ,09$) olduğu sonucuna varılmıştır. Fen lisesi öğrencilerinin ebeveynlerinin SDDKT alt boyutları olan Nevrotizm toplam puanına ilişkin çarpıklık ($\text{Ç} = ,26$) ve basıklık katsayılarının ($\text{B} = -,08$); Dışadönüklük toplam puanının çarpıklık ($\text{Ç} = -,40$) ve basıklık ($\text{B} = ,14$); Deneyime Açıklık toplam puanının çarpıklık ($\text{Ç} = -,63$) ve basıklık katsayılarının ($\text{B} = ,54$); Yumuşakbaşlılık toplam puanının çarpıklık ($\text{Ç} = -,53$) ve basıklık katsayılarının ($\text{B} = -,33$); Sorumluluk toplam puanına ilişkin çarpıklık ($\text{Ç} = -,94$) ve basıklık katsayı değeri ise ($\text{B} = ,51$) olarak bulunmuştur. Çarpıklık ve basıklık değerleri -1.5 ile $+1.5$ aralığında olduğunda dağılımın normal kabul edildiği bilinmektedir (Tabachnick and Fidell, 2013). Bu anlamda araştırmanın tüm değişkenlerinin normal dağılım gösterdiği söylenebilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırma verilerinin analizi yapılarak sonucunda ulaşılan bulgular yer almaktadır. Analizler gerçekleştirilmeden önce ön analizler yapılmış ve değişkenlerin normal dağılım ve değişkenler arası ilişki şartı sağlayıp sağlamadığı incelenmiştir. Bunun ardından lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlük düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Son olarak genel öz yeterliğin ve ebeveyn kişilik özelliklerinin fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri üzerinde yordayıcılığının incelenmesi amacıyla regresyon ön koşulunu sağlayan toplam ve alt boyutlara ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Değişkenler Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular

Araştırma kapsamında KKVGO toplam puanı ve hazırlık eksikliği, bilgi eksikliği, güvenilir olmayan bilgiler alt boyutları, GÖYÖ toplam puanı, SDKT nevrozizm, dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşakbaşlılık ve sorumluluk alt boyutları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla değişkenler arasında Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Araştırma kapsamında incelenen değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 KKVGO	1									
2 Hazırlık Eksikliği	,64**	1								
3 Bilgi Eksikliği	,94**	,51**	1							
4 Güvenilir Olmayan Bilgiler	,92**	,43**	,80**	1						
5 Genel Öz Yeterlik	-,22**	-,17**	-,25**	-,16**	1					
6 Nevrotizm	,12	,16*	,06	,14	-,22**	1				
7 Dışadönüklük	-,25**	-,27**	-,28**	-,15	,37**	-,20**	1			
8 Deneyime	-,18*	-,08	-,16*	-,19*	,26**	-,14	,62*	1		

	Açıklık							*		
9	Yumuşakbaşlılık	-,00	-,02	,05	-,05	,09	-,46**	,35*	,32**	1
10	Sorumluluk	-,26**	-,10	-,23**	-,28**	,18*	-,17*	,57*	,46**	,40**

* p<.05. ** p<.01

Tablo 3'e bakıldığında KKVÖ ve GÖYÖ toplam puanları arasında ($r = -.22, p < .01$), KKVÖ hazırlık eksikliği alt boyutu puanı ile GÖYÖ toplam puanı arasında ($r = -.17, p < .01$), KKVÖ bilgi eksikliği alt boyutu puanı ile GÖYÖ toplam puanı arasında ($r = -.25, p < .01$), KKVÖ güvenilir olmayan bilgiler alt boyutu puanı ile GÖYÖ puanları arasında negatif ve düşük boyutta bir ilişki bulunmuştur. KKVÖ puanları ile SDKT dışadönüklük alt boyutu toplam puanı arasında ($r = -.25, p < .01$), KKVÖ toplam puanı ile SDKT sorumluluk alt boyutu toplam puanı arasında ($r = -.26, p < .01$), KKVÖ toplam puanı ile SDKT deneyime açıklık arasında ($r = -.18, p < .05$) negatif ve düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu bulgusuna varılmıştır. KKVÖ hazırlık eksikliği alt boyutu toplam puanı ile SDKT dışadönüklük alt boyutu toplam puanı arasında ($r = -.27, p < .01$) düşük düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve KKVÖ hazırlık eksikliği alt boyutu toplam puanı ile SDKT nevrozizm alt boyutu toplam puanı arasında ($r = .16, p < .05$) düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

KKVÖ bilgi eksikliği alt boyutu toplam puanı ile SDKT dışadönüklük alt boyutu toplam puanı arasında ($r = -.28, p < .01$), KKVÖ bilgi eksikliği alt boyutu toplam puanı ile SDKT sorumluluk alt boyutu toplam puanı arasında ($r = -.23, p < .01$), KKVÖ bilgi eksikliği alt boyutu toplam puanı ile SDKT deneyime açıklık alt boyutu toplam puanı arasında ($r = -.16, p < .05$) düşük düzeyde negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. KKVÖ güvenilir olmayan bilgiler alt boyutu ile SDKT sorumluluk alt boyutu toplam puanı arasında ($r = -.28, p < .01$) ve KKVÖ güvenilir olmayan bilgiler alt boyutu ile SDKT deneyime açıklık alt boyutu toplam puanı arasında ($r = -.19, p < .05$) negatif yönde düşük düzeyde ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca KKVÖ toplam puanı ile SDKT nevrozizm alt boyutu toplam puanı arasında ($r = .12, p > .05$), KKVÖ toplam puanı ile SDKT yumuşakbaşlılık alt boyutu toplam puanı arasında ($r = -.00, p > .05$), KKVÖ hazırlık eksikliği alt boyutu ile SDKT deneyime açıklık alt boyutu toplam puanı arasında ($r = -.08, p > .05$), KKVÖ hazırlık eksikliği alt boyutu SDKT yumuşakbaşlılık alt boyutu toplam puanı arasında ($r = -.02, p > .05$) ve KKVÖ hazırlık eksikliği alt boyutu SDKT sorumluluk alt boyutu toplam puanı arasında ($r = -.10, p > .05$) anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür. KKVÖ bilgi eksikliği alt boyutu toplam puanı ile SDKT nevrozizm alt boyutu toplam puanı arasında ($r = .06, p > .05$) ve SDKT yumuşakbaşlılık alt boyutu toplam puanı arasında

($r=.05$, $p>.05$); KKVGO güvenilir olmayan bilgiler alt boyutu toplam puanı ile SDKT nevrozizm alt boyutu toplam puanı arasında ($r=.14$, $p>.05$), SDKT dışadönüklük alt boyutu toplam puanı arasında ($r= -.15$, $p>.05$) ve yumuşakbaşlılık alt boyutu toplam puanı arasında ($r= -.05$, $p>.05$) anlamlı bir ilişki bulunmadığı saptanmıştır.

4.2. Kariyer Karar Verme Güçlüklerinin Yordanmasında Genel Öz Yeterlik ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Rolü

Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin yordanmasında genel öz yeterlik ve ebeveyn kişilik özelliklerinin rolünü saptamak için hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Yordanan değişkeni yordayan yordanan değişkenlerin belirlenmiş olan sırayla analize dahil edildiği, yordanan değişkenin yordayıcı değişkenlerin tahmin seviyelerinin birbiri ile ilişki olmadığı analiz şekli hiyerarşik regresyon analizidir (Büyüköztürk, 2017). Analizin ilk aşamasında modele genel öz yeterlik dahil edilmiş, ikinci aşamasında ise modele SDKT alt boyutlarından nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşakbaşlılık ve sorumluluk edilmiştir. Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Yordanmasında İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	SH _B	β	R ²	Δ/R^2
1	Sabit	137.826	12.943	-	.059	.059**
	Genel Öz Y.	-1.322	.419	-.242**		
2	Sabit	152.801	12.943			
	Genel Öz Y.	-.882	.435	-.162**	.148	.089**
	Nevrozizm	.081	.332	.021		
	Dışadönüklük	-.394	.313	-.137		
	Deneyime Aç.	.042	.379	.011		
	Yumuşakbaşlılık	.272	.281	.090		
	Sorumluluk	-.770	.297	-.244**		

* $p<.05$

** $p<.01$

Tablo 4 incelendiğinde birinci model için genel öz yeterliğin kariyer karar verme güçlüğündeki varyansın %5.9'unu açıkladığı görülmektedir. Genel öz yeterliğin ardından nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşakbaşlılık ve sorumluluğun dahil edildiği ikinci modele göre ise açıklanan varyans oranında %8.9'luk bir artışın söz konusu olduğu, nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık ve yumuşakbaşlılık değişkenlerinin modelde anlamlı katkısı bulunmadığı, genel öz yeterlik ve sorumluluk değişkenlerinin birlikte kariyer karar verme güçlüklerindeki varyansın %14.8'ini açıkladıkları görülmektedir. İkinci model için standart katsayılara göre genel öz yeterlik değişkeni sabit tutulduğunda sorumluluk değişkenindeki bir standart sapmalık artışın kariyer karar verme güçlüklerinde .40 standart sapma; sorumluluk değişkeni sabit tutulduğunda genel öz yeterlik değişkenindeki bir standart sapmalık bir artışın kariyer karar verme güçlüklerinde .24 standart sapma artış yarattığı söylenebilir. Kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcısı olarak ebeveyn kişilik özelliklerinden sorumluluğun genel öz yeterlikten daha güçlü olduğu söylenebilmektedir.

4.3. Hazırlık Eksikliğinin Yordanmasında Genel Öz Yeterlik ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Rolü

Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerine yönelik hazırlık eksikliğinin yordanmasına ilişkin hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Analizin ilk aşamasında modele genel öz yeterlik dahil edilmiş, ikinci aşamasında ise modele SDKT alt boyutlarından nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşakbaşlılık ve sorumluluk eklenmiştir. Yapılan analizin sonuçları Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5. Hazırlık Eksikliğinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	SH _B	β	R ²	Δ/R^2
1	Sabit	40.349	2.425	-	.283	.074**
	Genel Öz Y.	-.292	.078	-.283**		
2	Sabit	34.913	4.418			
	Genel Öz Y.	-.193	.085	-.186*	.380	.111*
	Nevrozizm	.091	.061	.129		
	Dışadönüklük	-.172	.058	-.319**		

Deneyime Aç.	.091	.069	.128
Yumuşakbaşlılık	.063	.053	.109
Sorumluluk	.020	.057	.034

*p<.05

**p<.01

Tablo 5 incelendiğinde birinci model için genel öz yeterliğin hazırlık eksikliğindeki varyansın %7'sini açıkladığı görülmektedir. Genel öz yeterliğin ardından nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşakbaşlılık ve sorumluluğun dahil edildiği ikinci modele göre ise açıklanan varyans oranında %11'lik bir artışın söz konusu olduğu, genel öz yeterlik ve dışadönüklük değişkenlerinin birlikte hazırlık eksikliği alt boyutu varyansının %18'ini açıkladıkları görülmektedir. Hazırlık eksikliğinin yordayıcısı olarak ebeveyn kişilik özelliklerinden dışadönüklüğün genel öz yeterlikten daha güçlü olduğu söylenebilmektedir.

4.4. Bilgi Eksikliğinin Yordanmasında Genel Öz Yeterlik ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Rolü

Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerine yönelik bilgi eksikliğinin yordanmasına ilişkin hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Analizin ilk aşamasında modele genel öz yeterlik dahil edilmiş, ikinci aşamasında ise modele SDKT alt boyutlarından nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşakbaşlılık ve sorumluluk dahil edilmiştir. Hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6. Bilgi Eksikliğinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	SH _B	β	R ²	Δ/R^2
1	Sabit	51.872	6.243	-	.062	.056**
	Genel Öz Y.	-.645	.202	-.248**		
2	Sabit	43.536	11.197			
	Genel Öz Y.	-.399	.214	-.151	.154	.122**
	Nevrozizm	.142	.154	.079		
	Dışadönüklük	-.278	.148	-.203		

Deneyime Aç.	.052	.175	.029
Yumuşakbaşlılık	.359	.134	.246**
Sorumluluk	-.292	.144	-.192*

*p<.05

**p<.01

Tablo 6 incelendiğinde birinci model için genel öz yeterliğin bilgi eksikliğindeki varyansın %5.6'sını açıkladığı görülmektedir. Genel öz yeterliğin ardından nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşakbaşlılık ve sorumluluğun dahil edildiği ikinci modele göre ise açıklanan varyans oranında %12.2'lik bir artışın söz konusu olduğu, genel öz yeterlik değişkeninin anlamını yitirdiği, yumuşakbaşlılık ve sorumluluk değişkenlerinin birlikte bilgi eksikliği alt boyutu varyansının %12.2'sini açıkladıkları görülmektedir. Bilgi eksikliğinin yordayıcısı olarak ebeveyn kişilik özelliklerinden yumuşakbaşlılık ve sorumluluk alt boyutlarının birlikte genel öz yeterlikten daha güçlü olduğu söylenebilmektedir.

4.5. Güvenilir Olmayan Bilgilerin Yordanmasında Genel Öz Yeterlik ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Rolü

Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerine yönelik güvenilir olmayan bilgilerinin yordanmasına ilişkin hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Analizin ilk aşamasında modele genel öz yeterlik dahil edilmiş, ikinci aşamasında ise modele SDKT alt boyutlarından nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşakbaşlılık ve sorumluluk dahil edilmiştir. Hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7. Güvenilir Olmayan Bilgilerin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	SH _B	β	R ²	Δ/R ²
1	Sabit	45.605	6.017	-	.023	.017
	Genel Öz Y.	-.376	.195	-.151		
2	Sabit	43.176	10.776			

Genel Öz Y.	-.212	.206	-.085	.122	.088**
Nevrotizm	.247	.148	.145		
Dışadönüklük	.149	.143	.115		
Deneyime Aç.	-.211	.168	-.123		
Yumuşakbaşlılık	.204	.129	.147		
Sorumluluk	-.453	.139	-.315**		

*p<.05

**p<.01

Tablo 7 incelendiğinde birinci model için genel öz yeterliğin güvenilir olmayan bilgileri anlamlı bir şekilde yormadığı görülmektedir ($p>.05$). Genel öz yeterliğin ardından nevroizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşakbaşlılık ve sorumluluğun dahil edildiği ikinci modele göre ise sorumluluk değişkeninin güvenilir olmayan bilgileri anlamlı bir şekilde yordadığı bulgusuna varılmıştır. Sorumluluk değişkeninin kariyer karar verme güçlüklerinin alt boyutu olan güvenilir olmayan bilgiler varyansının %9'unu açıkladığı görülmektedir.

4.6. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Toplam Puanı ve Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Tablo 8. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Toplam Puanı ve Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	sd	t	P	η^2
KKVGÖ toplam puanı	Kız	187	94.54	27.82	316	1.92	.94	-
	Erkek	131	100.83	30.00			.94	
Hazırlık Eksikliği	Kız	187	31.75	5.18	316	.06	.06	-
	Erkek	131	31.71	6.09			.06	
Bilgi Eksikliği	Kız	187	30.81	13.70	316	.91	.36	-
	Erkek	131						

	Erkek	131	32,46	13,56			.36	
Güvenilir	Kız	187	31,96	12,62	316	3.37	.00*	-.02
Olmayan Bilgiler	Erkek	131	36,64	13,96			.00*	

p<.05

Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri toplam puanı ve alt boyutlarının cinsiyete göre anlamlı farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla bağımsız gruplar için t testi sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur. Tablo 8 incelendiğinde kariyer karar verme güçlükleri toplam puanı, hazırlık eksikliği ve bilgi eksikliği alt boyutları toplam puanları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermezken, güvenilir olmayan bilgiler alt boyutunda erkek öğrencilerin puanları ($\bar{x}=36.64$) kız öğrencilerin puanlarından ($\bar{x}=31.96$) anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($t(316)=-3.37, p<.05$). Bu bulgu erkek öğrencilerin kariyer karar verme güçlüğüne dair güvenilir olmayan bilgilerinin kız öğrencilere göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Analiz sonuçlarının gösterdiği farka ilişkin etki büyüklüğüne bakıldığında ise oldukça düşük bir fark olduğu görülmektedir.

4.7. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Toplam Puanı ve Alt Boyutlarının Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi

Tablo 9. KKGÖ Toplam Puanların Ve Alt Boyutların Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri

	Sınıf Düzeyi	n	$\bar{x}$	SS
KKGÖ toplam puan	9. sınıf	67	96.46	29.77
	10. sınıf	98	107.14	27.27
	11. sınıf	137	92.06	28.08
	12. sınıf	16	82	24.79
Hazırlık Eksikliği	9. sınıf	67	31.61	5.10
	10. sınıf	98	32.71	5.85
	11. sınıf	137	30.94	5.63
	12. sınıf	16	33.18	4.23

Bilgi Eksikliği	9. sınıf	67	30.80	14.03
	10. sınıf	98	35.80	12.90
	11. sınıf	137	29.61	13.27
	12. sınıf	16	24.06	13.43
Güvenilir Olmayan Bilgiler	9. sınıf	67	34.04	14.46
	10. sınıf	98	38.62	12.40
	11. sınıf	137	31.51	12.68
	12. sınıf	16	24.75	10.89

KKVGÖ'nden alınan toplam puanların ve alt boyutların sınıf düzeyi değişkenine göre betimsel istatistikleri Tablo 9'da sunulmuştur. Tablo 10 incelendiğinde 9. Sınıf öğrencilerinin KKVGÖ'nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x}=96.46$, 10. sınıf öğrencilerinin KKVGÖ'nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x}=107.14$, 11. sınıf öğrencilerinin KKVGÖ'nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x}=96.02$, 12. sınıf öğrencilerinin KKVGÖ'nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x}=82$ 'dir. Hazırlık Eksikliği alt boyutundan alınan toplam puanlar incelendiğinde 9. Sınıf öğrencilerinin ortalaması $\bar{x}=31.61$, 10. Sınıf öğrencilerinin $\bar{x}=32.71$, 11. Sınıf öğrencilerinin $\bar{x}=30.94$, 12. Sınıf öğrencilerinin $\bar{x}=33.18$ olduğu görülmektedir. Bilgi Eksikliği alt boyutundan alınan toplam puanlar incelendiğinde 9. Sınıf öğrencilerinin $\bar{x}=30.80$, 10. Sınıf öğrencilerinin $\bar{x}=35.80$, 11. Sınıf öğrencilerinin $\bar{x}=29.61$, 12. Sınıf öğrencilerinin $\bar{x}=24.06$ olduğu; Güvenilir Olmayan Bilgiler alt boyutundan alınan puanlar incelendiğinde 9. Sınıf öğrencilerinin $\bar{x}=34.04$, 10. Sınıf öğrencilerinin $\bar{x}=38.62$, 11. Sınıf öğrencilerinin $\bar{x}=31.51$, 12. Sınıf öğrencilerinin $\bar{x}=24.75$ olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Toplam Puanı ve Alt Boyutlarının Sınıf Düzeyine Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	η^2	Fark
KKVGÖ toplam	Gruplararası	17031.387	3	5677.129	7.214	.000*	0.7	10.-11. sınıf

puanı	Gruplariçi	247121.065	314	787.010				10.-12. sınıf
	Toplam	264152.453	317					
Hazırlık Eksikliği	Gruplararası	214.975	3	71.658	2.338	.074	0.1	-
	Gruplariçi	9625.881	314	30.656				-
	Toplam	9840.855	317					
Bilgi Eksikliği	Gruplararası	3222.260	3	1074.087	6.039	.001*	0.2	10.-11. sınıf
	Gruplariçi	55845.228	314	177.851				10.-12. sınıf
	Toplam	59067.487	317					
Güvenilir Olmayan Bilgiler	Gruplararası	4308.446	3	1436.149	8.607	.000*	0.2	10.-11. sınıf
	Gruplariçi	52391.130	314	166.851				10.-12. sınıf
	Toplam	56699.575	317					

Öğrencilerin KKVGO'nden aldıkları toplam puanların sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık gösterip göstermediğini, farklılık gösteriyorsa farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla verilere uygulanan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 10'da sunulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için kariyer karar verme güçlükleri puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; F değeri $F(3,314)=7.214$ olup bu değer $p<.05$ düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgu öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri düzeylerinde sınıf düzeyinin anlamlı etkisi olduğunu göstermektedir. Sınıf düzeyi değişkenine göre gözlemlenen puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tukey HSD testi yapılmıştır.

Tukey testi sonuçlarına göre 10. Sınıfa devam eden öğrencilerinin KKVGO'nden aldıkları toplam puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=107.14$), 11. Sınıfa devam eden öğrencilerin KKVGO'nden aldıkları toplam puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=92.06$) ve 12. Sınıf öğrencilerinin KKVGO toplam puanlarının aritmetik ortalaması ($\bar{x}=82$) arasında anlamlı düzeyde fark görülmüştür ($p<.05$). Bu bulgu 10. sınıf öğrencilerinin sırasıyla 11. Sınıf ve 12. Sınıf öğrencilerinden daha fazla kariyer karar verme güçlüklerinin olduğunu söylemektedir.

10. sınıf öğrencilerinin Bilgi Eksikliği alt boyutu toplam puanlarının aritmetik ortalaması ($\bar{x}=35.80$), 11. Sınıfa devam eden öğrencilerin Bilgi Eksikliği alt boyutu toplam puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=29.61$) ve 12. Sınıf öğrencilerinin Bilgi Eksikliği alt boyutu toplam puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=24.06$) arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur ($p<.05$). Bu bulgu 10. sınıf öğrencilerinin sırasıyla 11. Sınıf ve 12. Sınıf öğrencilerinden daha yüksek düzeyde bilgi eksikliğine sahip olduğunu göstermektedir. 10. sınıf öğrencilerinin Güvenilir Olmayan Bilgiler alt boyutu toplam puanlarının aritmetik ortalaması ($\bar{x}=38.62$), 11. Sınıfa devam eden öğrencilerin Güvenilir Olmayan Bilgiler alt boyutu toplam puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=31.51$) ve 12. Sınıf öğrencilerinin Güvenilir Olmayan Bilgiler alt boyutu toplam puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=24.75$) arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur ($p<.05$). Bu bulgu 10. sınıf öğrencilerinin sırasıyla 11. Sınıf ve 12. Sınıf öğrencilerinden daha yüksek düzeyde güvenilir olmayan bilgilere sahip olduğunu göstermektedir. Hazırlık eksikliği alt boyutu toplam puanlarının aritmetik ortalamasının ise $F(3,314)= 2.338$ sınıf düzeyine göre anlamlı farklılaşmadığı görülmektedir ($p>.05$).

4.8. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Toplam Puanı ve Alt Boyutlarının Aile Aylık Gelir Düzeyine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan öğrencilerden 0 - 2000 tl aile aylık gelire sahip olan öğrencilerin sayısı 4'tür, diğer gelir durumu aralıklarına göre sayısı çok az olduğundan yapılacak olan tek yönlü varyans analizi bulgularını bozacağından bu 4 öğrencinin verileri bu analize ve öncesinde yapılan betimsel analize dahil edilmemiştir. Bunun yanında 2001 tl- 4400 tl aralığında aile aylık gelire sahip öğrencilerin sayısı 49, 4401 tl – 7000 tl aralığında olanların sayısı ise 64'tür. Grup sayılarını birbirine yaklaştırmak ve analizden en sağlıklı bulguyu sağlamak amacıyla bu iki grup 2000 tl – 7000 tl aralığında birleştirilmiştir. Yapılan düzenlemeler sonucunda KKVGO'nden alınan toplam puanların ve alt boyutların aile aylık gelir düzeyi değişkenine göre betimsel istatistikleri Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. KKVGO Toplam Puanların Ve Alt Boyutların Aile Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri

	Aile Aylık Gelir Düzeyi	n	$\bar{x}$	SS
KKVGO toplam puan	2001 tl-7000 tl	113	100.52	30.13
	7001 tl-10000 tl	101	98.56	28.10
	10000 tl ve üstü	100	91.41	27.99
Hazırlık Eksikliği	2001 tl-7000 tl	113	32.37	5.28
	7001 tl-10000 tl	101	32.58	5.44
	10000 tl ve üstü	100	30.32	5.80
Bilgi Eksikliği	2001 tl-7000 tl	113	33.11	14.15
	7001 tl-10000 tl	101	31.85	13.95
	10000 tl ve üstü	100	28.99	12.66
Güvenilir Olmayan Bilgiler	2001 tl-7000 tl	113	35.03	13.61
	7001 tl-10000 tl	101	34.12	13.22
	10000 tl ve üstü	100	32.10	13.24

Tablo 11 incelendiğinde katılımcılardan 2001 tl - 7000 tl aralığında aile aylık gelir sahip olan öğrencilerin KKVGO toplam puan ortalamasının $\bar{x}=100.52$, 7001 tl- 10000 tl aile aylık gelire sahip olanların KKVGO toplam puan ortalamasının $\bar{x}=98.56$ ve 10000 tl ve üstü aile aylık gelire sahip öğrencilerin KKVGO toplam puan ortalamasının $\bar{x}=91.41$ olduğu görülmektedir. Hazırlık Eksikliği alt boyutundan alınan toplam puanlar incelendiğinde 2001 tl – 7000 tl aralığında aile aylık gelirine sahip olan öğrencilerin aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x}=32.37$, 7001 tl- 10000 tl aile aylık gelire sahip olanların $\bar{x}=32.58$ ve 10000 tl ve üstü aile aylık gelire sahip öğrencilerin toplam puan ortalamasının $\bar{x}=30.32$ olduğu görülmektedir. Bilgi Eksikliği alt

boyutundan alınan toplam puanlar incelendiğinde 2001 tl – 7000 tl aralığında aile aylık gelire sahip olan öğrencilerin aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x}=33.11$, 7001 tl- 10000 tl aile aylık gelire sahip olanların $\bar{x}=31.85$ ve 10000 tl ve üstü aile aylık gelire sahip öğrencilerin toplam puan ortalamasının $\bar{x}=28.99$ olduğu görülmektedir. Güvenilir Olmayan Bilgiler alt boyutundan alınan toplam puanlara bakıldığında 2001 tl – 7000 tl aralığında aile aylık gelire sahip olan öğrencilerin aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x}= 35.03$, 7001 tl- 10000 tl aile aylık gelire sahip olanların $\bar{x}=34.12$ ve 10000 tl ve üstü aile aylık gelire sahip öğrencilerin toplam puan ortalamasının $\bar{x}=32.10$ olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Kariyer Karar Verme Güçlükleri Toplam Puanı ve Alt Boyutlarının Aile Aylık Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	η^2	Fark
KKVGÖ toplam puanı	Gruplararası	4773.755	2	2386.877	2.874	.06	0.1	-
	Gruplarıçi	258279.216	311	830.480				
	Toplam	263052.971	313					
Hazırlık Eksikliği	Gruplararası	382.020	2	159.010	5.247	.00*	0.1	2-7bin tl -7-10bin tl- 10bin tl ve üstü*
	Gruplarıçi	9424.688	311	30.220				2-7 bin tl ile 10 bin tl ve üstü
	Toplam	9742.704	313					7-10 bin tl ile 10 bin tl ve üstü*
Bilgi	Gruplararası	933.765	2	466.883	2.513	.08	0.1	-

Eksikliği	Gruplarıçi	57779.267	311	185.785				
	Toplam	58713.032	313					
Güvenilir Olmayan Bilgiler	Gruplararası	472.350	2	236.175	1.320	.27	0.1	-
	Gruplarıçi	55630.185	311	178.875				
	Toplam	56102.535	313					

Öğrencilerin KKVGO'nden aldıkları toplam puanların ve alt boyutların toplam puanlarının aile aylık gelir düzeyi değişkenine göre olarak anlamlı farklılaşıp farklılaşmadığını, farklılaşıyorsa farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla verilere uygulanan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 12'de sunulmuştur. Tablo 12 incelendiğinde, araştırma grubundaki öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri toplam puanlarının aile aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılaşıp farklılaşmadığını görebilmek üzere kariyer karar verme güçlükleri toplam puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; kariyer karar verme güçlükleri toplam puanı F değeri $F(2-311) = 2.874$, bu değer $p < .05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgu araştırmaya katılan öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerinde aile aylık gelir düzeyinin anlamlı etkisi olmadığını göstermektedir. Bilgi eksikliği alt boyutu toplam puanlarının F değeri $F(2-311) = 2.513$ olarak ve güvenilir olmayan bilgiler alt boyutu toplam puanlarının F değeri $F(2-311) = 1.320$ olarak bulunmuştur, bu değerler $p < .05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgular aile aylık gelir düzeyinin öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri alt boyutları olan bilgi eksikliği ve güvenilir olmayan bilgiler alt boyutlarına anlamlı etkisinin olmadığını göstermektedir.

Hazırlık eksikliği alt boyutu toplam puanlarının F değeri $F(2-311) = 5.247$ olarak saptanmıştır, bu değer $p < .05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ulaşılan bu bulgu öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerine dair hazırlık eksikliği düzeylerinde aile aylık gelir düzeyinin anlamlı etkisi olduğunu göstermektedir. Aile aylık gelir düzeyi değişkenine göre gözlemlenen puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplarla ilişkili olduğunun analiz edilmesi hedeflenerek Tukey testi yapılmıştır. Aylık gelir düzeyi 2001 tl- 7000 tl olan öğrencilerinin hazırlık eksikliği alt boyutundan aldıkları toplam puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=32.37$) ve aile aylık geliri 10000 tl ve üstü olan öğrencilerininki ($\bar{x}=30.32$) arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur ($p < .05$). Bu bulgular aile aylık gelir düzeyi 2001 tl- 7000 tl aralığında olan öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerine sebep olan hazırlık eksikliği düzeylerinin aile aylık

geliri 10000 tl ve üstü olan öğrencilerinkinden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca aile aylık gelir düzeyi 7000 tl- 10000 tl olan öğrencilerin hazırlık eksikliği alt boyutundan aldıkları toplam puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=32.58$) ve aile aylık geliri 10000 tl ve üstü olan öğrencilerin hazırlık eksikliği alt boyutundan aldıkları toplam puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=30.32$) arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur ($p<.05$). Bu bulgu aile aylık gelir düzeyi 7000 tl- 10000 tl aralığında olan öğrencilerin aile aylık geliri 10000 tl ve üstü olan öğrencilerden daha fazla kariyer karar verme güçlüğüne sebep olan hazırlık eksikliğine sahip olduğunu göstermektedir. 2001 tl- 7000 tl aralığında aile aylık gelirine sahip öğrencilerin hazırlık eksikliği alt boyutu toplam puanları aritmetik ortalaması ($\bar{x}=32.37$) ile 7001 tl- 10000 tl aralığında aile aylık gelirine sahip öğrencilerin toplam puanları aritmetik ortalaması ($\bar{x}=32.58$) arasında, $p<.05$ düzeyinde anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada hedeflenen amaç fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterliklerinin ve ebeveyn kişilik özelliklerinin birlikte kariyer karar verme güçlüklerini yordama gücünü saptamaktır. Ayrıca fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin cinsiyete, aile aylık gelir düzeyine, sınıf düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmanın problemlerine ilişkin bulgular sunulmuş, tartışma ve yorumları verilmiştir. Bunun yanında Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği, Genel Öz Yeterlik Ölçeği ve Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi arasındaki ilişkiye yönelik daha önce yapılmış olan analiz bulguları tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1.Fen Lisesi Öğrencilerinin Genel Öz Yeterlikleri ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Kariyer Karar Verme Güçlük Düzeylerini Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik ölçeği toplam puanları ve ebeveyn kişilik özellikleri puanlarının kariyer karar verme güçlükleri puanlarına dair varyansın %15'ini karşıladığı sonucunu göstermiştir. Bu bulgu araştırmaya katılan fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik puanları ve ebeveyn kişilik özelliklerinden olan sorumluluk puanlarının kariyer kararı verme güçlük puanları ile negatif ilişkide olduğu görülmektedir. Farklı bir ifadeyle fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik düzeyleri ve ebeveynlerinin kişilik özelliği olarak sorumluluk düzeyi çoğaldıkça kariyer karar verme güçlüklerinin düştüğü görülebilmektedir. Bu bulgu, genel öz yeterliğin kariyer gelişim sürecinde ve seçeneğin belirlenmesinde önemli olduğunu, yani bireyin kariyer gelişimi ve seçiminde ilgili görevleri yerine getirme konusunda kendine inancının yüksek olmasının bireyin bu görevi yerine getirmesinde önemli olduğuna ilişkin Lent ve diğerleri (1994) ve Betz ve Hackett'in (1981) teorik görüşlerini destekler niteliktedir. Çünkü bu araştırmada fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik düzeylerinin yükselmesinin kariyer karar verme güçlükleri düzeylerini düşürdüğünü göstermektedir. Aynı zamanda bulunan bu sonuç genel öz yeterlikten türeyen kariyer karar verme öz yetkinliği kavramı ile kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişkiyi araştıran daha önce yapılmış korelasyonel (Amir & Gati, 2006;

Coon, 2008; Morgan & Ness, 2003; Pappas & Kounenou 2011) ve pratik içeren (Gati vd., 2013; Fouad vd., 2009; Reese & Miller, 2006) çalışma bulguları ile paralellik göstermektedir. Genel öz yeterlikten türeyen kariyer karar verme öz yetkinlik kavramıyla kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişkiyi inceleyen mevcut araştırma sonuçlarıyla bu araştırmanın bulgularının desteklenmesi bu güçlükleri anlamada ve azaltmada önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. Kariyer karar verme güçlükleri ile ilgili yapılacak olan çalışmalarda ve uygulamalarda genel öz yeterlik kavramına yer verilmesi, bireylerin kariyer karar verme güçlük düzeylerini düşüreceği gibi genel öz yeterliğin herhangi bir duruma özgü olmadan da bireyin her durumda kendine olan inancını destekleyecek olması açısından da önemlidir.

Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçleri ile ebeveynlerinin kişilik özelliklerinden sorumluluk puanlarının negatif yönde düşük miktarda anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Bu bulgu ebeveyn kişilik özelliği olarak sorumluluk düzeyi arttıkça çocuktaki kariyer karar verme güçlüklerinin azaldığını, başka bir deyişle sorumluluk bilinci yüksek ebeveynlerin çocuklarının sorumluluk bilinci düşük ebeveynlerin çocuklarına kıyasla daha az miktarda kariyer karar verme güçlüğü çektiğini göstermektedir. Aynı şekilde Launsbury, Hutchens ve Loveland (2005) 7. Sınıf, 10. Sınıf ve 12.sınıf öğrencilerinin dâhil olduğu araştırmasında öğrencilerin kişilik özelliklerine göre kariyer karar verme güçlük düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmış ve sorumlu, deneyime açık ve uyumlu olan ergenlerin kariyer karar verme güçlük düzeylerinin, dışa dönük ve duygusal dengesizlik yaşayan ergenlerin kariyer karar verme güçlük düzeylerinden daha düşük olduğu bulgusuna varmıştır. Kayadibi ve Kırdök (2020) de araştırma bulgusuyla benzer şekilde sorumluluk kişilik alt boyutu yüksek olan lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin düşük olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Daha önce yapılan araştırmalarda ebeveyn kişilik özellikleri ile ergenlerin kariyer karar verme güçlük düzeyleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışma literatürde mevcut olmamasına karşın; ergenlerin kariyer karar verme güçlük düzeylerinde ailesel faktörlerin etkilerinin bulunduğunu (Yazıcıoğlu, 2008), anne baba tutumlarının ergenlerin kariyer karar verme davranışı sürecinde etkili olduğunun görüldüğü (Akdeniz, 2009; Lease ve Dahlbeck, 2009) yapılan araştırma bulguları ile desteklenmektedir. Bu sonuçlar ülkemizde fen lisesine devam eden öğrencilere yönelik kariyer danışmanlığı çalışmaları kapsamında öğrencilerin kariyer karar verme güçlük düzeylerinin azaltılmasında ve karşılaştıkları kariyer karar verme güçlükleriyle başa çıkabilmelerinde sorumluluk kişilik özelliğinin kazandırılmasını veya arttırılmasını içeren çalışmalara ve araştırmalara gereksinim olduğunu düşündürmektedir.

5.2.Fen Lisesi Öğrencilerinin Genel Öz Yeterlikleri ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Hazırlık Eksikliği Düzeylerini Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma sonuçları, fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik ölçeği toplam puanları ve ebeveyn kişilik özellikleri puanlarının hazırlık eksikliği toplam puanlarına ilişkin varyansın %18'ini açıklayabildiği görülmüştür. Fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik düzeylerinin hazırlık eksikliğini yordayıp yordadığının test edildiği birinci modelde genel öz yeterliğin hazırlık eksikliği toplam puanlarına ilişkin varyansın %7'sini açıkladığı, ebeveyn kişilik özellikleri alt boyutları olan nevrozizm, deneyime açıklık, dışa dönüklük, yumuşakbaşlılık ve sorumluluğun eklendiği ikinci modelde ise açıklanan varyansın %18'e yükseldiği görülmektedir. İkinci modelde etkisi anlamlı olan kişilik özelliğinin sadece dışa dönüklük olduğu %11'lik artışın dışadönüklük değişkeninden geldiği görülmektedir. Bu bulgu araştırmaya katılan fen lisesi öğrencilerinin hazırlık eksikliği toplam puanlarının en güçlü yordayıcısının ebeveyn kişilik özelliği olarak dışadönüklük alt boyutu olduğu sonucunu göstermektedir. Bu bulgu genel öz yeterlik puanları ve ebeveyn kişilik özelliklerinden olan dışa dönüklük puanları ile hazırlık eksikliğinin negatif ve ilişkili olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik düzeyleri ve ebeveynlerinin kişilik özelliği olarak dışa dönüklük düzeyi arttıkça kariyer karar verme güçlüklerine bağlı hazırlık eksikliklerinin azaldığı söylenebilir.

Yapılan araştırmada hazırlık eksikliği ile genel öz yeterlik ve ebeveyn kişilik özelliklerinden dışa dönüklük puanları arasında bulunan negatif ilişkili sonuçlar değerlendirmeye alındığında; fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlikleri ve ebeveynlerinin dışa dönüklük düzeyi fazla oldukça kariyer karar vermede hazırlık eksikliğinin azaldığını göstermektedir. Bu bulgular ile benzer bir şekilde Kadriye Çaklı'nın (2020) lise öğrencileriyle yaptığı araştırmasında aile etkisinin hazırlık eksikliğini pozitif yönde yordamakta olduğu bulgusu fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin hazırlık eksikliğinde ebeveynlerinin etkili olduğunu düşündürmektedir. Bunun yanında mevcut araştırma bulgusu, Kırdök ve Korkmaz (2018) yaptıkları araştırmada bireylerin dışa dönüklüğünün kariyer karar verme güçlüklerinin olumsuz yordayıcısı olduğu bulgusuyla benzerlik göstermektedir. Hazırlık eksikliği kariyer kararı vermeden önceki hazırlık sürecinde etkili olan bir boyuttur, öğrencilerin karar verme sürecine girmeden önce seçenek oluşturabilmeleri için önündeki seçenekleri fark edebilmesi ve keşfedebilmesinde dışa dönüklük kişilik özelliğinin etkili olabileceği ve ebeveynleri dışa dönük olan öğrencilerin seçenekleri keşfedebilmeleri için daha fazla uygun ortam sağlanabileceği düşünülebilir.

5.3.Fen Lisesi Öğrencilerinin Genel Öz Yeterlikleri ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Bilgi Eksikliği Düzeylerini Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırmanın sonuçları, fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik ölçeği toplam puanları ve ebeveyn kişilik özellikleri puanlarının bilgi eksikliği puanlarına ilişkin varyansın %12'sini açıkladığı görülmektedir. Fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik düzeylerinin bilgi eksikliğini yordayıp yordadığının test edildiği birinci modelde genel öz yeterliğin bilgi eksikliği toplam puanlarına ilişkin varyansın %5.6'sını açıkladığı görülmektedir. Ebeveyn kişilik özellikleri alt boyutları olan nevrozizm, deneyime açıklık, dışa dönüklük, yumuşakbaşlılık ve sorumluluğun eklendiği ikinci modelde ise açıklanan varyansın %12'ye yükseldiği, genel öz yeterlik toplam puanlarının yordayıcı etkisini yitirdiği görülmektedir. İkinci modelde bilgi eksikliğine dair açıklanan %12'lik varyansa etkisi anlamlı olan kişilik özelliklerinin yumuşakbaşlılık ve sorumluluk alt boyutları toplam puanları olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu, fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin bilgi eksikliği aşamasının en güçlü yordayıcısının ebeveyn kişilik özelliği olarak yumuşakbaşlılık ve sorumluluk olduğu sonucunu göstermektedir. Bu bulgu ebeveyn kişilik özelliklerinden olan sorumluluk puanlarının bilgi eksikliği ile negatif ilişkide olduğunu söylemektedir. Başka bir ifadeyle fen lisesi öğrencilerinin ebeveynlerinin kişilik özelliği olarak sorumluluk düzeyi arttıkça kariyer karar verme güçlüğü üzerinde bilgi eksikliği faktörünün etkisinin azaldığı söylenebilir.

Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin bilgi eksikliği aşaması ile ebeveynlerinin kişilik özelliği olarak yumuşakbaşlılığın pozitif yönde ilişkide olduğunu söylemektedir. Araştırmanın bu bulgusuna göre fen lisesi öğrencilerinin ebeveynlerinin yumuşakbaşlılık kişilik özelliğine sahip olması öğrencilerin bilgi eksikliğini arttırmakta, sorumluluk kişilik özelliğine sahip olması ise öğrencilerin bilgi eksikliğini azalttığı söylenebilmektedir. Bu bulgu, yumuşakbaşlılık kişilik özelliği yüksek olan ebeveynlerin çocuklarını bilgiye ulaşma konusunda teşvik etmesinin yetersiz kalabileceğini sorumluluk düzeyi yüksek ebeveynlerin ise çocuklarına bilgiye ulaşma konusunda yeterli destek sunarak onların bilgi eksikliğinin giderilmesine yardımcı olabileceğinin düşünülmesine sebep olmaktadır. Nitekim Kutlu ve Bozkurt (2003), yaptıkları çalışmada ebeveynlerin çocuklarına karşı söylemlerinin ergenleri etkilediğini, sınav kaygısına neden olduğunu söylemektedir (Kutlu ve Bozkurt, 2003). Bunun yanında ergenlik döneminde olan ortaokul öğrencilerinin kariyer kararı ile ilgili bilgi eksikliğinde kariyere ilişkin ebeveyn desteğinin etkili olduğu bilindiğinden (Temeloğlu, 2019), fen lisesi öğrencilerinin ebeveynlerinin sorumluluk ve yumuşakbaşlılık

kişilik özelliklerinin kariyere ilişkin ebeveyn desteği üzerinden öğrencilerin bilgi eksikliği düzeylerini yordayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca Öztemel (2013), yaptığı çalışmada kariyer karar verme güçlüklerinin bilgi eksikliği alt boyutunun en önemli yordayıcısının öğretmenden algılanan sosyal destek olduğunu ifade etmiştir, araştırmanın bu bulgusu bilgi eksikliğine yönelik sosyal destek etkisini destekler niteliktedir.

Fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik toplam puanlarının kariyer karar verme güçlüklerine ilişkin bilgi eksikliğini negatif yönde yordaması bulgusu ilgili alan yazında karar verme öz yetkinliği ve karar verme güçlükleri hakkında bilgi eksikliği arasında negatif ilişki olduğunu söyleyen çalışma sonuçlarıyla örtüşmektedir (Coon, 2008; Reese & Miller, 2006). Bu araştırma sonuçlarının daha önceki çalışmalarla benzer sonuçları olması, kariyer kararı öz yeterliğinin bilgi eksikliği ile ilişkili kariyer karar verme güçlüklerini azaltmada önemli bir etken olduğunu düşündürmektedir. Bundan dolayı kariyer kararı ile ilgili bilgi eksikliği düzeyini azaltmak amacıyla, bireylerin meslek seçimine karar vermeye yönelik genel öz yeterliği artıran uygulamalı araştırma amaç ve etkinliklerine yer verilmesi önemlidir.

5.4.Fen Lisesi Öğrencilerinin Genel Öz Yeterlikleri ve Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Birlikte Güvenilir Olmayan Bilgiler Düzeylerini Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırmanın sonuçları, fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik toplam puanlarının güvenilir olmayan bilgiler toplam puanlarına ilişkin varyansı anlamlı düzeyde açıklamadığını göstermiştir. Fen lisesi öğrencilerinin genel öz yeterlik düzeylerinin güvenilir olmayan bilgilerini yordayıp yordadığının test edildiği birinci modelde genel öz yeterliğin güvenilir olmayan bilgiler toplam puanlarına ilişkin anlamlı düzeyde varyans açıklamadığı; fakat ebeveyn kişilik özellikleri alt boyutları olan nevrozizm, deneyime açıklık, dışa dönüklük, yumuşakbaşlılık ve sorumluluğun eklendiği ikinci modelde ise açıklanan varyansın %9 olduğu görülmektedir. Bu bulgu, alan yazındaki kariyer karar verme öz yeterliği ile tutarsız bilgilerin negatif ve anlamlı ilişkili olduğu bulgusunu aktaran çalışma sonuçları (Coon, 2008; Creed & Yin, 2006; Reese ve Miller, 2006) ile örtüşmemektedir. Bu araştırmanın bulguları ile bundan önce yapılmış olan araştırma bulgularının farklı olması, öğrencilerin doğru bilgiye ulaşmanın yolları hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları veya güvenilir bilgi kaynakları hakkında yetersiz bilgiye sahip olmalarının sebep olduğu düşünülebilmektedir.

İkinci modelde etkisi anlamlı olan kişilik özelliğinin sadece sorumluluk alt boyutu toplam puanları olduğu görülmektedir. Bu bulgu araştırmaya katılan fen lisesi öğrencilerinin güvenilir olmayan bilgiler toplam puanlarının tek yordayıcısının ebeveyn kişilik özelliği olarak

sorumluluk alt boyutu olduğunu ve düşük düzeyde bir yordama gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgu ebeveyn kişilik özelliklerinden olan sorumluluk puanları ile güvenilir olmayan bilgilerin negatif anlamlı ilişkide olduğunu söylemektedir. Başka bir ifadeyle fen lisesi öğrencilerinin ebeveynlerinin kişilik özelliği olarak sorumluluk düzeyi arttıkça öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerinin güvenilir olmayan bilgiler aşamasındaki güçlüklerinin azaldığı söylenebilir. Mevcut araştırmadan elde edilen bu bulgu, Öztemel (2013)'in araştırmasında elde ettiği kariyerle ilgili ebeveyn desteğinin tek başına tutarsız bilgilerin sebep olduğu kariyer karar verme güçlüklerini anlamlı bir şekilde yordadığı bulgusunu destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir. Fen lisesi öğrencilerinin ebeveynlerinin kişilik özelliği olarak sorumluluk düzeyi arttıkça öğrencilerin güvenilir olmayan bilgilerden kaynaklı kariyer karar verme güçlük düzeyini azalttığı sonucu, öğrencilerin model alma yoluyla ebeveynlerinden sorumluluk bilincini öğrenmeleri ve kendilerine kişilik özelliği olarak eklemelerinin bir sonucu olduğu düşünülebilir. Öğrencilerdeki sorumluluk kişilik özelliğinin artırılması doğru ve güvenilir olan bilgilere ulaşmanın yollarını bilme hakkında etkili olabileceğinden bu sonuca dayanarak öğrencilere, ebeveynlerine ve öğretmenlerine kariyer karar verme sürecinde onlara model olmaları açısından sorumlulukla ilgili çalışmaların yapılmasının faydalı olacağı söylenebilmektedir.

5.5. Fen Lisesi Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlük Düzeylerinin Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Fen lisesi öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği toplam puanlarının, hazırlık eksikliği ve bilgi eksikleri alt boyutu puanlarının cinsiyete göre farklılaşım farklılaşmadığının incelenmesinden sonuçlanan bulgularda, kız öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri toplam puanları ile erkeklerin puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Daha önce yapılmış olan bazı çalışmaların bulguları ile bu bulgu benzerlik göstermektedir (Gati vd.,1996, Mutlu, 2011; Salman, 2018; Saka vd., 2008; Şekerli, 2016). Fen lisesi öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği güvenilir olmayan bilgiler alt boyutundan aldıkları toplam puanları ile cinsiyetlerinin karşılaştırılması sonucunda görülen bulgular kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin puanları arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir. Erkek öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerine ait güvenilir olmayan bilgiler toplam puanlarının kız öğrencilere göre daha yüksek görülmektedir. Bu bulgu ilgili alan yazındaki bazı araştırma bulguları (Bacanlı vd., 2013; Creed & Yin, 2006; Gati & Saka, 2001; Gökçe, 2016; Gökçe ve Traş, 2017) ile desteklenmektedir.

Güvenilir olmayan bilgilerden kaynaklanan kariyer karar verme güçlükleri içsel, dışsal çatışmalar ve kendisi ile çevresine dair tutarsız bilgileri oluşturmaktadır. Bu durumda erkek

öğrencilerin kariyere ilişkin güvenilir olmayan bilgilerini içsel çatışmalardan ve ailesinden, arkadaşlarından, öğretmenlerinden kaynaklanan dışsal çatışmalardan kaynaklandığı söylenebilmektedir. Ayrıca bu bulgu algılanan cinsiyet rollerinin etkisiyle toplum tarafından erkeklerden beklenen kariyer gelişimi ile kızlardan beklenen kariyer gelişiminin farklı olmasının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde kadınlardan beklenen cinsiyet rollerinin başında iyi bir anne ve eş olmasının geldiği meslek sahibi olması, çalışma hayatına katılması gibi rollerin sonrasında beklenmesinin kız öğrencilerin daha az kariyer karar verme güçlüklerine sebep olacağı düşünülmektedir(Bacanlı, Eşici ve Özünlü, 2013).

5.6.Fen Lisesi Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlük Düzeylerinin Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlük düzeylerinin sınıf düzeyi değişkeni ile incelenmesi sonuçlarına göre, 10. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri toplam puanları, bilgi eksikliği ve güvenilir olmayan bilgiler alt boyutu puanlarının 11. sınıftaki öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri toplam puanları ve bilgi eksikliği ve güvenilir olmayan bilgiler alt boyutu puanları arasında anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. 10. Sınıf öğrencilerinin 11. sınıf öğrencilerinden daha fazla kariyer karar verme güçlüklerine, bilgi eksikliğine ve güvenilir olmayan bilgilere sahip olduğu görülmektedir. Bunun yanında 10. sınıftaki öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri toplam puanları ve bilgi eksikliği ile güvenilir olmayan bilgiler alt boyutları puanlarının 12. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri toplam puanları ve bilgi eksikliği ile güvenilir olmayan bilgiler alt boyutları puanları arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Bu bulgu 10. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlük düzeylerinin, bilgi eksikliğinin ve güvenilir olmayan bilgilerinin 12. sınıf öğrencilerinininkinden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları sınıf düzeyi yüksek olan öğrencilerin sınıf düzeyi düşük olanlara göre daha az kariyer karar verme güçlükleri yaşadıklarını göstermektedir. Bu bulgu bazı araştırma sonuçlarıyla (Aydın, 2019) örtüşmezken üniversite ve liselerde okuyan öğrencilerden sınıf düzeyi yüksek olanların düşük olanlara göre daha az kariyer karar verme güçlükleri yaşadığı bulgusuna ulaşan çalışmalarla paralellik göstermektedir (Bacanlı vd., 2013; Gati ve Saka, 2001; Kleiman vd., 2004; Tien, 2001, 2005). Bahsi geçen bulgu, bu sonucu öngören (Gati vd., 1996; Gati ve Asher, 2001) bilim insanlarının teorisinin güçlenmesine hizmet etmiştir. Lisede öğrenim gören öğrencilerin mezun olmaya yakınlaştıkça kariyer, iş, meslek gibi konularda düşüncelerini yoğunlaştırdıkları, kariyer kararı konusunda daha net oldukları düşünülebilir (Hamamcı, Bacanlı ve Doğan, 2013). Bunun yanında elde edilen bulgulara dayalı olarak, öğrencilere karar verme

bilgi ve becerilerini kazandırmak, kariyer olgunluklarını geliştirmek ve çevrelerindeki eğitim ve kariyer seçeneklerini tanımlarının sağlanmasının kariyer karar verme güçlüklerini azaltabileceği söylenebilir.

5.7.Fen Lisesi Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlük Düzeylerinin Aile Aylık Gelir Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlük düzeylerinin aile aylık gelir düzeyine göre incelenmesinden elde edilen bulgulara göre, kariyer karar verme güçlükleri toplam puanı aile aylık gelir düzeyine göre incelendiğinde anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Bu bulgu ilgili alan yazındaki lise öğrencilerinin sosyoekonomik düzey arttıkça kariyer karar verme güçlük düzeylerinin azaldığını söyleyen (Bacanlı, Eşici ve Özünü, 2013) çalışma sonuçlarıyla paralellik oluşturmamaktadır. Benzer şekilde Thompson ve Subich (2006) 174 lise öğrencisi ile kariyer karar verme güçlük düzeylerinin sosyoekonomik düzeye göre değişip değişmediğini araştırdığı çalışmada, prestijli meslekleri ve gelir düzeyi yüksek olan ebeveynleri olan öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerinin sosyoekonomik düzeyleri daha az olan ebeveynleri bulunan öğrencilere göre daha düşük olduğu bulgusu ile örtüşmemektedir. Bunun yanında araştırmanın bu bulgusu Creed ve Yin (2006)'in araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Fen lisesi öğrencileri ile yapılan bu çalışmada, 2001tl - 7000 tl aralığında gelir durumuna sahip öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri alt boyutu olan hazırlık eksikliği toplam puanları ile aile aylık gelir düzeyi 10000 tl ve üstü olan öğrencilerin hazırlık eksikliği toplam puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur. Aile aylık gelir düzeyi 7000 tl – 10000 tl aralığında olan öğrencilerin aile aylık gelir düzeyi 10000 tl ve üstü olan öğrencilerden daha fazla kariyer karar verme güçlüklerine yönelik hazırlık eksikliği olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu ilgili literatürdeki sosyoekonomik düzeyin öğrencilerin kariyer kararsızlığı ile ilişkili bulunduğu (Creed ve Yin, 2006; Scott, 2008; Johnson, 2007; Thompson ve Subich, 2011) araştırma sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri bilgi eksikliği alt boyutu toplam puanlarının aile aylık gelir düzeyine göre farklılaşmadığını göstermektedir. Bu bulgu Scott (2008)'un çalışmasında üst sosyoekonomik düzeye sahip öğrencilerin ilgiler, yetenekler, meslek değerleri hakkındaki bilgilerinin alt sosyoekonomik düzeye sahip öğrencilerden daha fazla olduğu bulgusuna desteklememektedir. Güvenilir olmayan bilgiler alt boyutunda da aile aylık gelir düzeyine göre incelendiğinde anlamlı bir sonuç bulunamamıştır. Bu bulgu Traş ve Gökçe (2017)'nin lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile ego kimlik statüleri ile ilişkisini araştırdığı

alışmasında tutarsız bilgi alt boyutunun öğrencilerin sosyoekonomik düzeyine göre değişmediği bulgusunu destekler niteliktedir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu araştırmada genel öz yeterlik ile ebeveyn kişilik özelliklerinin birlikte fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerini yordamadaki rolü araştırılmıştır. Bununla birlikte, bu araştırmada fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlük düzeylerinin cinsiyete, sınıf düzeyine ve aile aylık gelir düzeyine bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bu başlık altında araştırmanın bulgularına dayalı olarak kariyer karar verme güçlüklerinin yordanmasına ve ilişkin sonuçlar, kariyer karar verme güçlüklerinin demografik değişkenlere göre incelenmesine ilişkin sonuçlar ve alan çalışanları ile alan araştırmacılarına yönelik öneriler verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

6.1.1. Kariyer Karar Verme Güçlüklerinin ve Alt Boyutlarının Yordanmasına İlişkin Sonuçlar

1. Genel öz yeterlik ve sorumluluk ebeveyn kişilik özelliği kariyer karar verme güçlüğüne negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
2. Genel öz yeterlik ve dışadönüklük ebeveyn kişilik özelliği birlikte kariyer karar verme güçlüklerinin alt boyutu hazırlık eksikliğini negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
3. Genel öz yeterlik tek başına kariyer karar verme güçlüklerinin alt boyutu olan bilgi eksikliğini negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktayken, ebeveyn kişilik özellikleri ile birlikte bilgi eksikliğini anlamlı bir şekilde yordamamıştır. Yumuşakbaşlılık ebeveyn kişilik özelliği kariyer karar verme güçlüklerinin alt boyutu olan bilgi eksikliğini pozitif yönde, sorumluluk ebeveyn kişilik özelliği ise bilgi eksikliğini negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
4. Genel öz yeterlik tek başına kariyer karar verme güçlüklerinin alt boyutu olan güvenilir olmayan bilgileri anlamlı bir şekilde yordamazken, sorumluluk ebeveyn kişilik özelliği tek başına güvenilir olmayan bilgileri negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır.

6.1.2. Kariyer Karar Verme Güçlüklerinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Sonuçlar

1. Kariyer karar verme güçlükleri toplam puanı sınıf düzeyine ve aile aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
2. Kariyer karar verme güçlükleri toplam puanı ve hazırlık eksikliği, bilgi eksikliği alt boyutları toplam puanları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermezken; güvenilir olmayan bilgiler alt boyutu toplam puanları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir. Erkek öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerine ilişkin güvenilir olmayan bilgiler alt boyu toplam puanları kız öğrencilerin puanlarından daha fazladır.
3. Kariyer karar verme güçlükleri toplam puanı ve bilgi eksikliği ile güvenilir olmayan bilgiler alt boyutları toplam puanları sınıf düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Sınıf düzeyi arttıkça kariyer karar verme güçlükleri toplam puanı, bilgi eksikliği ve güvenilir olmayan bilgiler alt boyutlarından aldıkları puanlar düşmektedir.
4. Kariyer karar verme güçlüklerinin hazırlık eksikliği alt boyutu puanları sınıf düzeylerine göre farklılaşmamaktadır.
5. Kariyer karar verme güçlükleri toplam puanı, bilgi eksikliği ve güvenilir olmayan bilgiler alt boyutu toplam puanları aile aylık gelir düzeyine göre farklılaşmamaktadır.
6. Kariyer karar verme güçlükleri hazırlık eksikliği alt boyutu puanları aile aylık gelir düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Aile aylık geliri 4401 tl- 7000 tl aralığında olan öğrencilerin hazırlık eksikliği 10000 tl ve üstü aile aylık gelire sahip olan öğrencilerden daha fazladır. Aile aylık geliri 7000 tl- 10000 tl aralığında olan öğrencilerin hazırlık eksikliği 10000 tl ve üstü aile aylık gelire sahip olan öğrencilerden daha fazla olmasına rağmen fark çok az bulunmuştur. Aile aylık geliri 4401 tl- 7000 tl aralığında olan öğrencilerin hazırlık eksikliği toplam puanları ile aylık gelir düzeyi 7000 tl- 10000 tl olan öğrencilerin hazırlık eksikliği toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

6.2.Öneriler

Öneriler araştırmadan elde edilen verilere dayalı olarak alan çalışanlarına yönelik öneriler ve araştırmacılara yönelik öneriler olmak üzere iki bölümde verilmiştir.

6.2.1.Uygulayıcıya Yönelik Öneriler

1. Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin yordanmasında genel öz yeterlik ve ebeveyn kişilik özelliklerinin bazı alt boyutlarının etkili olduğu bulunduğundan, fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin azaltılması için genel öz yeterlik ve ebeveyn kişilik özellikleri kavramlarını içeren uygulamalı faaliyetler düzenlenebilir.
2. Bu araştırmada genel öz yeterlik değişkeninin kariyer karar verme güçlükleri ve bazı alt boyutlarını yordadığı görüldüğünden kariyer karar verme güçlükleri ile baş etmeye yönelik yapılacak çalışmalarda veya bireyin iç kaynaklarını tanimasının hedeflendiği çalışmalarda genel öz yeterlik kavramıyla çalışılması önerilmektedir.
3. Araştırmada kariyer karar verme güçlükleri ve bazı alt boyutların toplam puanlarının 10. Sınıf düzeyinde en yüksek olduğu bulgusuna dayanarak, 10. sınıf düzeyi başta olmak üzere tüm fen lisesi öğrencilerine kariyer karar verme güçlükleri ve genel öz yeterlik temelli grup rehberlik programı yapılması önerilmektedir.
4. Araştırmada sorumluluk ve dışadönüklük ebeveyn kişilik özelliklerinin kariyer karar verme güçlükleri ve bazı alt boyutlarını negatif yönde yordadığı sonucuna ulaşıldığından fen lisesi öğrencilerinin ebeveynlerine sorumluluk ve dışadönüklük kişilik özelliği kazandırmaya yönelik psikoeğitim programları uygulanması önerilmektedir.
5. Araştırmada fen lisesi öğrencilerinin hazırlık eksikliğinin en güçlü yordayıcısının dışadönüklük ebeveyn kişilik özelliği olmasından dolayı ebeveynlere yönelik atılganlık becerileri eğitimi verilerek dışadönüklük düzeyleri artırılabilir.
6. Araştırmada sorumluluk ebeveyn kişilik özelliğinin kariyer karar verme güçlüklerine yönelik güvenilir olmayan bilgilerin tek yordayıcısı olduğu bulunduğundan ebeveynlere yönelik sorumluluk özelliğini öne çıkaran broşür tasarımları veya atölye çalışmaları önerilmektedir.

6.2.2.Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Kariyer karar verme güçlüklerinin yordanmasında genel öz yeterlik ve ebeveyn kişilik özelliklerinin rolünün bulunduğu saptandığından kariyer kariyer karar verme güçlükleri

üzerinde genel öz yeterlik ve ebeveyn kişilik özelliklerinin rolünün tespit edilmesi amacıyla deneysel desenli araştırmalar gerçekleştirilebilir.

2. Yapılan araştırmada bazı ebeveyn kişilik özellikleri ile kariyer karar verme güçlükleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu görüldüğünden, bu araştırma karma metoda dönüştürülerek kariyer karar verme güçlükleri yüksek ve düşük öğrenciler ile kariyer karar verme güçlüklerinde etkisi olan kişilik özelliklerine sahip ebeveynlerle görüşmeler yapılabilir.
3. Kariyer karar verme güçlükleri ve bazı alt boyutların toplam puanlarının sınıf düzeyine göre değişiklik gösterdiği tespit edildiğinden kariyer karar verme güçlüklerinin boylamsal yöntemle incelenebileceği önerilmektedir.
4. Bu araştırmada kariyer karar verme güçlüklerine yönelik bilgi eksikliği alt boyutunun cinsiyete ve aile aylık gelir düzeyine göre farklılaşmadığı görüldüğünden bundan sonra yapılacak araştırmalarda fen lisesi öğrencilerinin kariyer kararı sürecinde bilgi eksikliğine sebep olan farklı değişkenlerin rolü deneysel ya da deneysel olmayan yöntemlerle araştırılabilir.
5. Bu araştırmada seçkisiz örnekleme yapılarak fen lisesi öğrencilerinde var olan kariyer karar verme güçlükleri betimlenmiştir, fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerini açıklamak ve geliştirmek amacıyla kariyer karar verme güçlükleri yüksek ve düşük gruplar üzerinde ayırıcı özellikleri belirlemeye yönelik nicel ve nitel araştırmalar yapılması önerilmektedir.
6. Bu araştırmada ebeveyn kişilik özelliklerinden sorumluluk, dışa dönüklük, yumuşakbaşlılık ile kariyer karar verme güçlükleri arasında ilişki bulunduğundan gelecek araştırmalarda fen lisesi öğrencilerinin ebeveynlerinin bahsi geçen kişilik özellikleri yüksek ve düşük olanlarla görüşme yapılarak karma metodla çalışma yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, S. (2009). *Ergenlerin meslek kararı verme yetkinlik algularının, algılanan ana baba-tutumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ateş, E. (2002). *Farklı liselerde öğrenim gören lise son sınıfı öğrencilerinin mesleki tercihlerinin ve ilgi alanlarının belirlenip karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Amir, T., & Gati, I. (2006). Facets of career decision-making difficulties. *British Journal of Guidance & Counselling*, 34(4), 483-503.
- Amundson, N. E. (1995). An interactive model of career decision making. *Journal of Employment Counseling*, 32(1), 11-21.
<https://doi.org/10.1002/j.2161-1920.1995.tb00420.x>
- Augustine, A. A., & Larson, R. J. (2012). Is a trait really the mean of states? similarities and differences between traditional and aggregate assessments of personality. *Journal of Individual Differences*, 33(3), 131-137.
- Avara, K. (2015). *Ortaöğretim öğrencilerinde akademik güdülenmenin yordayıcıları olarak akademik öz - yeterlik, kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve okul tükenmişliği*. Yüksek Lisans Tezi, Mevlana Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ay, B. (2007). *Öğretmenlerin Öz-Yeterlikleri ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Aydin, F. (2019). *Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aypay, A. (2010). The adaptation study of general self-efficacy (GSE) scale to turkish. *İnönü Üniversitesi Journal Of The Faculty Of Education*, 11(2), 113-131.
- Aytemiz, T. (2010). *Ebeveynin kişiliği, çocuğun mizacı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bacanlı, F. (2008). *Career decision-making difficulties of Turkish adolescents. Counseling international perspective: Global demands and local needs*. April 25-27, İstanbul (Oral Presentation).

- Bacanlı, F. (2012).Kariyer karar verme güçlükleri ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 86-95.
- Bacanlı, F. (2016). Career decision-making difficulties of Turkish adolescents. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 16(2), 233-250.
- Bacanlı, F., Doğan, H. & Hamamcı, Z. (2012, Mayıs). *Lise Öğrencileri İçin Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği'nin Faktör Yapısının ve Güvenirliğinin Yeniden İncelenmesi*. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Eğitim Konferansı'nda (ICEC 2012) sunulan bildiri. İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Bacanlı, F., Eşici, H. & Özünlü B. (2013). Kariyer karar verme güçlüklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(40), 198-211.
- Bacanlı, F. & Hamamcı, Z. (2015). Lise öğrencileri için kariyer karar verme güçlükleri ölçeği'nin faktör yapısının ve güvenirliğinin yeniden incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 109-122.
- Bacanlı, H., İlhan T. & Aslan, S. (2009). Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi(SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279.
- Basım, H. N., Çetin, F. & Tabak, A. (2009). Beş faktör kişilik özelliklerinin kişilerarası çatışma çözüme yaklaşımlarıyla ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 20-34.
- Başkal, S. (2009). *Anadolu fen ve genel liselerde eğitim alan son sınıf öğrencilerinin bir üst öğrenime geçişte meslek seçimi ile ilgili yaşadıkları kaygıların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Başusta, B. (2019). *Ergen mutluluğunun ebeveynlerin kişilik özellikleri ve evlilik çatışması açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Batur, H. Z. (2014). *Schein'in kariyer değerleri perspektifinde öğrencilerin kariyer tercihlerini etkileyen faktörler üzerine bir araştırma: Isparta ili fen lisesi statüsündeki okullar örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Berry, W. D. (1993). *Understanding regression assumptions*. Sage Publications, Newbury Park.
- Betz, N. E., & Hackett, G. (1981). The relationship of career-related self-efficacy expectations to perceived career options in college women and men. *Journal of Counseling Psychology*, 28(5), 399-410.

- Bozgeyikli, H. (2005). *Mesleki grup rehberliğinin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin meslek kararı vermede kendilerini yetkin görme düzeylerine etkisi*. Doktora lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bozgeyikli, H., Bacanlı, F., & Doğan, H. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliklerinin yordayıcılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 125-136.
- Bozkurt, P. (2005). *Lise son sınıf öğrencilerin mesleki karar verme zorlukları düzeylerinin ana baba tutumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Brown D. (2002). *Career Choice and Development*. (4. Edition). San Francisco, CA. HB Printing
- Bullock-Yowell, Emily; McConnell, Amy E.; Schedin, Emily A. (2014). Decided and undecided student: Career self-efficacy, negative thinking, and decision-making difficulties. *NACADA Journal*, 34(1), 22-34.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2019). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2021). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Caprara, V., G. & Steca, P. (2005). Self-efficacy beliefs as determinants of prosocial behavior conducive to life satisfaction across ages. *Journal Of Social And Clinical Psychology*, 24(2), 191-217.
- Coon, K. L. (2008). *Predicting career decision-making difficulties among undergraduate students: the role of career decision making self efficacy, career optimism and coping*. *Doctoral Dissertation*, Southern Illinois University Carbondale Institute of Educational Sciences, Illinois.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences*, 13, 653-665.
- Coşgun, H. (2019). *Kariyer karar verme grup rehberliği programının öğrencilerin kariyer karar verme güçlük düzeylerine etkisinin incelenmesine yönelik bir araştırma*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Creed, P. A., & Yin, W. O. (2006). Reliability and validity of a Chinese version of the career decision-making difficulties *Questionnaire*. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 6, 47-63.

- Creed, P. A., Wong, T. & Hood, T. (2009). The relationship between career adaptability, person and situation variables, and career concerns in young adults. *Journal of Vocational Behavior*, 74(2), 219-229. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2008.12.004>
- Crijne A, Achenbach TM, Verhulst FC (1997) Comparisons of problems reported by parents of children in 12 cultures: total problems, externalizing and internalizing. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 36, 1269-1277.
- Çakır, M. A. (2004). Mesleki karar envanterinin geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 1-14.
- Çeliköz, N. & Sır, N. Ş. (2016). Sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT): Geçerlik güvenirlik çalışması. *Eğitim Ve Öğretim Araştırma Dergisi*, 5(2), 118-131.
- Ç.Gündüz, H. & N. Yılmaz, F.(2016). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarını belirlemeye yönelik ölçek geliştirme çabası. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 1008-1022.
- Çoğalan, D. A. (2019). *Lise öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile etkisi ve algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Di Fabio, A., Palazzeschi, L., & Bar-On, R. (2012). The Role of Personality Traits, Core Self-Evaluation, and Emotional Intelligence in Career Decision-Making Difficulties. *Journal of Employment Counseling*, 49, 118-129. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1920.2012.00012.x>
- Digman, J. M. (1990). Personality structure: emergence of the five-factor model. *Annual Review of Psychology*, 41, 417-440.
- Dilmaç, P. G. (2018). *Ebeveyn kişilik özellikleri, aile tutumları, demografik değişkenler ile erişkinlik bağlanma modelleri, depresyon belirtileri ve erken dönem uyumsuz şemaları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, H. (2014). Çağdaş kariyer karar verme yaklaşım ve modellerinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Politika Ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 100-130.
- Doğan, H. (2010). *Kariyer karar verme grup rehberliği programının 9. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlük düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dursun, A. & Kara, A. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinde kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcısı olarak kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve kariyer seçiminde aile etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(1), 39-55.

- Duru, H. (2019). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunlukları, kariyer kararı verme güçlükleri ve kariyer kararı verme öz yeterlikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Çetin Gündüz, H. & Nalbantoğlu Yılmaz, F. (2016). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarını belirlemeye yönelik ölçek geliştirme çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 1008-1022. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.282397>
- Çiftçi, G., Öneren, M. & Öneren, M. (2013). Yöneticilerin öz yeterlilik ve karar verme tarzlarına ilişkin özel bankalarda bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(3), 305-321.
- Elashoff, J. D. ve Elashoff, R. M. (1970). A model for quadratic outliers in linear regression. *Stanford Center for Research and Development in Teaching*. 69
- Eldeleklioğlu, J. (1999). Karar stratejileri ile ana- baba tutumları arasında ilişki. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 2(11), 7-13.
- Ercan, H. (2019). Ergenlerde yaşam doyumunun demografik değişkenler, ebeveyn tutumları ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 501-516.
- Erdoğdu, M. Y. & Yüzbaş, D. (2018). Lise öğrencilerinin okula bağlılık ile genel öz-yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişki. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(32), 205-227.
- Erol, M. & Avcı-Temiz, D. (2016). Eyleme geçiren bir katalizör “öz yeterlik algısı”: Üniversitesi öğrencileri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi(H. U. Journal Of Education)*, 31(4), 711-723. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2015014223>
- Fouad, N., Cotter E.W. & Kantamneni, N. (2009). The effectiveness of a career decision-making course. *Journal of Career Assessment*, 17(3), 338-347.
- Gati, I., Gadassi, R., Saka, N., Hadadi, Y., Ansenberg, N., Friedmann, R., & Asulin-Peretz, L. (2011). Emotional and personality-related aspects of career decision-making difficulties: Facets of career indecisiveness. *Journal of Career Assessment*, 19(1), 3- 20.
- Gati, I., Krausz, M., & Osipow, S. H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision making. *Journal of Counseling Psychology*, 43(4), 510-526.
- Gati, I., Ryzhik, T. & Vertsberger D. (2013). Preparing young veterans for civilian life: The effects of a workshop on career decision-making difficulties and self-efficacy. *Journal of Vocational Behavior*, 83(3), 373-385.

- Gati, I. & Saka, N. (2001). High school student' career-related decision-making difficulties. *Journal of Counseling & Development, 79*(3), 331-340. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2001.tb01978.x>
- Gelatt, H. B. (1962). Decision-making: A conceptual frame of reference for counseling. *Journal of Counselling Psychology, 9*(3), 240-245.
- Goldberg, L. R. (1993). The structure of phenotypic personality traits. *American Psychologist, 48*(1), 26-34.
- Goodman, S. H., Brogan, D., Lynch, M. E. & Fielding, B. (1993). Social and emotional competence in children of depressed mothers. *Child Development, 64*(2), 516-531.
- Göger, G. (2018). *Ebeveynlerin kişilik özellikleri ile çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gök, Ü. (2018). *Kariyer karar verme programının 8. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ve mesleki olgunluk düzeylerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Gaziantep.
- Gökçe, Z. (2016). *Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ve ego kimlik statülerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Göl, R. (2017). *12. Sınıf fen lisesi öğrencilerinin matematiksel düşünme becerilerinin özelleştirme, tahmin, ispat ve genelleme basamakları bağlamında incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Uşak.
- Gömlekçi, M. (2021). *Fen lisesi öğrencilerinin geometri başarıları ile Van Hiele geometri düşünme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Gülcan, B. K. (2021). *Fen lisesi biyoloji ders kitaplarındaki metaforların, analogilerin ve teleolojilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Gürcan, H. D. (2008). *Bahçeşehir fen ve teknoloji Lisesi öğrencilerinin bilgi teknolojileri yeterliliklerinin ölçülmesi için bir model*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Harris, R. (1998). Introduction to decision making. Virtual salt. <http://www.virtualsalt.com/crebook5.htm>

- Harman, E. (2017). *Lise öğrencilerinin denetim odaklarına göre mesleki olgunluklarının kariyer karar verme güçlüklerini yordama gücü*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Harman E. & Kırdök, O. (2018). Lise öğrencilerinin denetim odaklarına göre mesleki olgunluklarının kariyer karar verme güçlüklerini yordama gücü. *Journal of Human Sciences*. 15(3), 1530–1540.
- Haslam, D. M., Pakenham, K. I. & Smith, A. (2006). Social support and postpartum depressive symptomatology: The mediating role of maternal self-efficacy. *Infant Mental Health Journal*, 27(3), 276-291.
- Hendy, J., Lyons, E. & Breakwell, G. M. (2006). Genetic testing and the relationship between specific and general self-efficacy. *British Journal Of Health Psychology*, 11(2), 221-33. <https://doi.org/10.1348/135910705X52543>
- Hergenhahn, B.R. (1988). *An Introduction to Theories of Learning*. (9th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.Inc.
- Hetherington, E.M., Parke, R.D., Gauvain, M. & Locke, V.O. (2006). *Child psychology: A contemporary viewpoint*. (6th Ed.). NY: McGrawHill Publication
- Hijazi, Y., Tatar, M. & Gati, I. (2004). Career Decision-Making Difficulties Among Israeli and Palestinian Arab High-School Seniors. *Professional School Counseling*, 8(1), 64–72.
- Hilton, T. L. (1962). Career decision-making. *Journal of Counselling Psychology*, 9(4), 291-298.
- Hinz, A., Schumacher, J., Albeni, C. & Schmid-Mühlbauer, G. (2006). Bevölkerungsrepräsentative normierung der skala zur allgemeinen selbstwirksamkeit. *European Journal of Cancer Care*, 28(1), 26-32. <https://doi.org/10.1111/ecc.12952>
- Hoeltje, C., Zubrick, S.R., Silburn, S.R. & Garton, A.F. (1996). Generalized self-efficacy: family and adjustment correlates. *Journal Of Clinical Child Psychology*. 25(4), 446-453.
- Janis, I. L., & Mann, L. (1977). *Decision making*. New York: Free Press.
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big Five Trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 102–138). Guilford Press.
- Judge, T. A., & Bono, J. E. (2001). Relationship of core self-evaluations traits—self-esteem, generalized self-efficacy, locus of control, and emotional stability—with job satisfaction and job performance: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*. 86(1), 80–92. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.86.1.80>

- Judge, T. A., Erez, A., Bono, J. E., & Thoresen, C. J. (2003). The core self-evaluations scale: Development of a measure. *Personnel Psychology*, 56(2), 303–331. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2003.tb00152.x>
- Karaca, R. & İkiz, E. (2014). *Psikolojik danışma ve rehberlikte çağdaş bir anlayış*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karaçay, G. (2021). *Kariyer karar verme grup rehberliği programının kariyer karar verme güçlüklerine ve temel ihtiyaçlara etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Karadağ, Y. (2019). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı olan ve olmayan ergenlerin öz-yeterlik düzeyleri ile ebeveynlerinin dikkat eksikliği hiperaktivite belirtileri ve öz-yeterlik düzeylerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kayadibi, S. & Kırdök, O. (2020). Lise öğrencilerinin kariyer kaygıları ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 372-388.
- Kemer, G. (2006). *Öz-yeterlik, umut ve kaygının onbirinci sınıf öğrencilerinin üniversite giriş sınavı puanlarını yordamadaki rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, N., Mammadov, M., Koçhan, K. & Aypay, A. (2020). Üniversite öğrencilerinde genel öz yeterlik inancı ve beden imajının psikolojik sağlamlık düzeyini yordama gücü. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3), 679-695.
- Kırdök, O. & Korkmaz, O. (2018). Dimensions of personality and emotional intelligence as predictors of high school students' career decision difficulties. *Educational Research and Reviews*, 13(12), 495-502. <https://doi.org/10.5897/ERR2018.3532>
- Kleiman, T., Gati, I., Peterson, G., Sampson, J., Reardon, R., & Lenz, J. (2004). Dysfunctional thinking and difficulties in career decision-making. *Journal of Career Assessment*, 12, 312–331.
- Klassen, R. M., Krawchuk, L. L. & Rajani, S. (2008). Academic procrastination of undergraduates low selfefficacy to self-regulate predicts higher levels of procrastination. *Contemporary Educational Psychology*, 33, 915-931.
- Koca, D. & Ekşi, H. (2021). Fen lisesi öğrencilerinde öz yeterlik ve iyi oluş: Duygu düzenlemenin aracı rolü. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 10(3), 1047-1065. <https://doi.org/10.30703/cije.803179>

- Kodak, D. (2020). *Ergenlerde akılcı olmayan inançlar ile sosyal kaygı arasındaki ilişkide duygu düzenleme becerilerinin aracı etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koumoundourou, G., Tsaousis, I., & Kounenou, K. (2010). Parental influences on greek adolescents' career decision-making difficulties: the mediating role of core self-evaluations. *Journal of Career Assessment*, 19(2), 165–182
- Kuzgun, Y. (2014). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş* (6. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lease, S. H., Dahlbeck, D. T. (2009). Parentel influences, career decision-making attributions, and self-efficacy: differences for men and women?. *Journal of Career Development*, 36(2), 95-113.
- Lent, R. W., Brown, S. D. & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45, 79-122.
- Lounsbury, J. W., Hutchens, T., & Loveland, J. M. (2005). An Investigation of Big Five Personality Traits and Career Decidedness Among Early and Middle Adolescents. *Journal of Career Assessment*, 13(1), 25–39.
<https://doi.org/10.1177/1069072704270272>
- Luszczynska, A., Gutierrez- Dona, B. & Schwarzer, R. (2005). General self-efficacy in various domains of human functioning: Evidence from five countries. *International Journal Of Psychology*, 40(2), 80-89. <https://doi.org/10.1080/00207590444000041>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., (1985). Updating Norman's" adequacy taxonomy": Intelligence and personality dimensions in natural language and in questionnaires. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(3), 710-721.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., (1986). Personality, coping, and coping effectiveness in an adult sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(3), 385-404.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. , (1989). More reasons to adopt the five-factor model. *American Psychologist*, 44(2), 451–452. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.2.451>
- McCrae, R. R. & Costa, P. T. Jr. (1991). Adding liebe und arbeit: the full five-factor model and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17(2), 227-232.
- McCrae, R. R. & Costa, P. T. Jr. (1995). Domains and Facets: Hierarchical personality assessment using the revised neo personality inventory. *Journal of Personality Assessment*, 64(1), 21-50.

- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American Psychologist*, 52(5), 509–516.
<https://doi.org/10.1037/0003-066X.52.5.509>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (2006). Cross-Cultural Perspectives on Adult Personality Trait Development. In D. K. Mroczek & T. D. Little (Eds.), *Handbook of personality development* (pp. 129–145). Lawrence Erlbaum Associates Publishers
- Morgan, T., & Ness, D. (2003). Career decision-making difficulties of first-year students. *The Canadian Journal of Career Development*, 2(1), 33-39.
- Morsünbül, Ü. (2014). Hızlı büyük beşli kişilik testi Türkçe versiyonu geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, *Düşünen Adam. The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 27, 316-322
- Motl, R. W. & Conroy, D. E. (2000). Confirmatory factor analysis of the physical self-efficacy scale with a college-aged sample of men and women. *Measurement In Physical Education And Exercise Science*, 4(1), 13-27
- Mutlu, T. (2011). *Lise öğrencilerinde kariyer kararı verme güçlükleri*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Niles, S., & Harris-Bowlsbey, J. (2013). *Career Development Interventions in the 21st Century*. Upper Saddle River: Pearson.
- Onur, B. (2001). *Gelişim psikolojisi, yetişkinlik, yaşlılık, ölüm*. (5. Baskı). Ankara: İmge Kitapevi.
- Öztemel, K. (2012). Kariyer kararsızlığı ile mesleki karar verme öz yetkinlik ve kontrol odağı arasındaki ilişkiler. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 459-477.
- Öztemel, K. (2013). Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve cinsiyet. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(3), 241-257.
- Pappas, T. S., & Kounenou, K. (2011). Career decision making of Greek post secondary vocational students: The impact of parents and career decision making self-efficacy. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 3410-3414.
- Perrewé, P. L. & Ganster, D. C. (2002). *New developments in theoretical and conceptual approaches to job stress*. (1. Baskı s.). Emerald Group Publishing.
- Raykov, T. ve Marcoulides, G. A. (2008). *An introduction to applied multivariate analysis* (First Edition). NY: Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.4324/9780203809532>
- Reese, R.J. & Miller, C.D. (2006). Effects of a university career development course on career decision-making self-efficacy. *Journal of Career Assessment*, 14, 252-266.

- Sahranç, Ü. (2007). *Stres kontrolü, genel öz-yeterlik, durumluk kaygı ve yaşam doyumuyla ilişkili bir akış modeli*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Saka, N., Gati, I., & Kelly, K. R. (2008). Emotional and personality-related aspects of career-decision-making difficulties. *Journal of Career Assessment*, 16(4), 403-424.
- Salman, N. (2018). *Kariyer karar verme güçlüklerinin kariyer engelleri, kariyer karar verme öz yetkinliği ve karar durumu ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sampson, J. P., Jr., Peterson, G. W., Lenz, J. G., Reardon, R. C., & Saunders, D. E. (1999). The Use and Development of the Career Thoughts Inventory. The Career Center, University Center, Florida State University, Tallahassee.
- Sampson Jr., J. P., Reardon, R. C., Peterson, G. W., & Lenz, J. G. (2004). *Career Counseling and Services: A Cognitive Information Processing Approach*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Savi, F. (2008). *12-15 Yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Schunk, D. H. (1990). Goal setting and self-efficacy during self-regulated learning. *Educational Psychologist*, 25, 71-86.
- Schwarzer, R. & Jerusalem, M. (1995). *Generalized self-efficacy scale*. In J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston (Eds.), *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* (s. 35-37). Windsor, UK: NFER-Nelson.
- Scott, W.R. (2008), *Institutions and Organizations: Ideas and Interests*, 3rd ed. Sage Publications, Los Angeles, CA.
- Sezer, F., İşgör, İ. Y., Özpolat, A. R. & Sezer, M. (2010). Lise öğrencilerinin öz yeterlilik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(13), 129-137.
- Shin, Y. J. & Kelly, K.R. (2014). Resilience and decision-making strategies as predictors of career decision difficulties. *The Career Development Quarterly*, 63, 291-305.
- Slaten, C. & Baskin, T. W. (2013). Decision-making difficulties of young adults: A path analytic approach examining the impact of peer and family belongingness on the career. *Journal of Career Assessment*. 22(1), 59-74.
<https://doi.org/10.1177/1069072713487857>
- Snyder, C. R. & Lopez, Shane J. (2002). *Handbook of positive psychology*. New York: Oxford University Press.

- Somer, O. (1998). Türkçe’de kişilik özelliği tanımlayan sıfatların yapısı ve beş faktör modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13(42), 17-32.
- Söner, O. (2021). Kariyer karar verme güçlüğünde cinsiyet farklılıkları: Bir meta analiz çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 57, 401-424.
- Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior*, 16(3), 282-298. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(80\)90056-1](https://doi.org/10.1016/0001-8791(80)90056-1)
- Şekerli, B. (2016). *Ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile kariyer gelişimleri ve benlik saygıları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şen, A. (2017). *Kariyer karar verme güçlüklerinin duygusal zeka ve a tipi kişilik ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston, Pearson.
- Tabassam, W. & Grainger, J. (2002). Self-concept, attributional style and self-efficacy beliefs of students with learning disabilities with and without attention deficit hyperactivity disorder. *Learning Disability Quarterly*, 25, 142-145.
- Tanhan, F. & Yılmaz, Ü. (2017). Öğrencilerin kariyer seçimlerinde aile ve sosyal medyanın etkisinin incelenmesi (Bir odak grup çalışması). *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 35-48.
- Tecimer, S. (2017). *Lise öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile rolünün farklı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, KKTC.
- Temeloğlu, G. (2019). *Kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcıları olarak kariyere ilişkin ebeveyn desteği ve meslek kararı verme öz yetkinliği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Thompson, M. N. & Subich, L. M. (2006). The relation of social status to the career-decision making. *Journal of Vocational Behavior* 69(2), 289-301. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2006.04.008>
- Thompson, M. N. & Subich, L. M. (2011). Social status identity: Antecedents and vocational outcomes. *The Counseling Psychologist*, 39(5). <https://doi.org/10.1177/0011000010389828>
- Tien, H. L. S. (2001). Career decision-making difficulties perceived by college students in Taiwan. *Bulletin of Educational Psychology*, 33, 87-98.
- Tien, H. L. S. (2005). The validation of the career decision making difficulties scale in a Chinese culture. *Journal of Career Assessment*, 13, 114-127.

- Toker, H. (2020). *Fen lisesi öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile ilgili algıları (Sivas ili örneği)*. Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Traş, Z. & Gökçe, Z. (2017). Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ve ego kimlik statülerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 15(1), 58-69.
- Tzeng, J.-Y. (2009). The impact of general and specific performance and self-efficacy on learning with computer-based concept mapping. *Computers in Human Behavior*, 25(4), 989–996. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.04.009>
- Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Urgancı S. & Gürkan U. (2019). Gençlerde karar verme becerileri ile akademik öz-yeterlik arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 232-250.
- Uysal, İ. & Kösemen, S. (2013). Öğretmen adaylarının genel öz-yeterlik inançlarının incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 217-226.
- Ünal, A. Ö. & Şahin, M. (2013). Lise öğrencilerinin yaşam doyumlarının bazı değişkenlere göre yordanması. *Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE*, 2(3), 46-63.
- Vauth, R., Kleim, B., Wirtz, M., & Corrigan, P. W. (2007). Self-efficacy and empowerment as outcomes of self-stigmatizing and coping in schizophrenia. *Psychiatry Research*, 150(1), 71-80.
- Wang, X. (2013). Why students choose STEM majors: Motivation, high school learning, and postsecondary context of support. *American Educational Research Journal*, 50, 1081–1121.
- Watson, D. & Clark, L. A. (1997). Extraversion and its positive emotional core. *Handbook of Personality Psychology*, 767-793.
- Williams, M. N., Grajales, C. A. G. & Kurkiewicz, D. (2013). Assumptions of multiple regression: Correcting two misconceptions. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*. 18(11). <https://doi.org/10.7275/55hn-wk47>
- Wiswall, M., Stiefel, L., Schwartz, A. & Boccardo, J. (2014). Does attending a STEM high school improve student performance? Evidence from New York City. *Economics of Education Review*, 40, 93-105.

- Yaman, N. (2020). *Farklı lise türünde olan lise son sınıf öğrencilerinin sınav kaygılarının uyku kaliteleri ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Biruni Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuz, M., Gülmez, D. & Özkara T. C. (2016). Fen lisesi öğrencilerinin akademik başarıları ile ilgili deneyimlerinin değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(4), 1655-1672.
- Yazıcıoğlu, A. (2008). *İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki karar düzeylerinin incelenmesi: Uzunlamasına bir çalışma*. Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Yeşilyaprak, B. (1993). Kişilik gelişiminde ailesel faktörlerin etkisine ilişkin bir araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 3(3). <https://doi:10.21560/spcd.90072>
- Yıldırım, S. (2011). Self-efficacy, intrinsic motivation, anxiety and mathematics achievement: Findings from Turkey, Japan and Finland. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)*, 5(1), 277-291.
- Yücel, E. Ş. (2019). *Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin otomatik düşünceler ve benlik saygısı ile ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.